

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 5/1'2019

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. № 1328 (економічні науки). Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 10 від 14 травня

2019 р.) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 12 від 16 травня 2019 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 21.05.2019

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

Е-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2019
© "Економіка. Фінанси. Право",
2019

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 5/1'2019

(issued from 1994)

ISSN 2409-1944

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine of 21 December 2015 № 1328 (economic sciences). Order of Ministry of Education and Science of Ukraine on July 11, 2016 № 820 (legal sciences). Order of Audit Chamber of Ukraine on 21 December 2017 № 353/10 (accounting and audit).

Certificate of registration of a series of KV № 21620-11520PR dated October 12 2015.

The journal has been assigned an International Identification Number ISSN 2409-1944.

Founders:

Audit firm "Analitik" jointly with Tavrian National University after V.I. Vernadskyi and the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

Articles must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 10 dated May 14, 2019) and the Academic Council of the Tavrian National University after V.I. Vernadskyi (Protocol № 12 dated May 16, 2019). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 21.05.2019

Format 60/84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office: 01001, Kyiv,
Khreshchatyk str., 44

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analitik", 2019
© "Economics. Finances. Law",
2019

Typography: LLC "International Business
Center"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, д.е.н., керуючий партнер аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Ради Аудиторської палати України, член ФІБАУ

Величко Олена Георгіївна, радник першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Ніжинський агротехнічний інститут Національного університету біоресурсів і природокористування

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної Академії управління персоналом (МАУП), Заслужений працівник освіти України

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри менеджменту Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименко Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедрою менеджменту та міжнародних економічних відносин Навчально-науковий інститут управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України»

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар Державного підприємства «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування»

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент

Потимиха Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільськогосподарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСОНА

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, в.о. ректора Вищого навчального закладу "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»"

Царенко Оксана Вячеславівна, д.е.н., професор, завідувач кафедрою обліку та аудиту, Навчально-науковий інститут управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Члени редакційної колегії з правових наук:

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, полковник поліції

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України, полковник поліції

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, Київський кооперативний інститут бізнесу і права, економіко-правовий коледж, кафедра права

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, д.н.держупр., к.ю.н., доцент, завідувач кафедрою конституційного і міжнародного права Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, член відділу цивільно-правових наук Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПРН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна". Заслужений юрист України.

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор: Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна

Head of the Editorial Board of Economic Sciences:

Butynets Tetiana Anatoliivna, Dr. Economics, Professor, Chief Scientist of the Scientific Laboratory for Criminal Police of the Educational and Scientific Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Bondar Valerii Petrovych, Dr. Economics, managing partner of the audit firm "HLB UKRAINE", member of the Board of the Audit Chamber of Ukraine, member of the Ukrainian Federation of Professional Accountants and Auditors

Velychko Olena Heorhiivna, Advisor to the First Vice Prime Minister of Ukraine - Minister of Economic Development and Trade of Ukraine

Vinichenko Ihor Ivanovych, Dr. Economics, Professor, Head of the Economic Theory and Economics of Rural Economy Department of the Dnipro State Agrarian and Economic University

Datsii Oksandr Ivanovych, Dr. Economics, Professor, Head of the of Finance, Banking and Insurance Department of the Interregional Academy of Personnel Management (IAPM), Honored Worker of Education of Ukraine

Herasymovych Anatolii Mykhailovych, Dr. Economics, Professor, Nizhyn Agrotechnical Institute of National University of Bioresources and Nature Management

Ivaniuta Vasyli Falymonovych, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Management Department, Poltava University of Economics and Trade

Klymenyuk Mykola Mykolaiovych, Dr. Economics, Professor, Head of the Management and International Economic Relations Department of Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Nature Management of the Taurian National University after V.I. Vernadskyi

Levchenko Valentyna Petrivna, Dr. Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine"

Mantsevych Yurii Mykolaiovych, Dr. Economics, Associate Professor, Scientific Secretary of the State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development"

Neveliev Oksandr Mykhailovych, Dr. Economics, Associate Professor

Potyshniak Olena Mykolaivna, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Production, Business and Management Department of the Kharkiv National Technical University of Agriculture after Petro Vasylenko

Prushkivskiy Volodymyr Hennadiiovych, Dr. Economics, Professor, First Vice-Rector of the Zaporizhia National Technical University

Redko Oksandr Yuriiovych, Dr. Economics, First Vice-Rector for the scientific and pedagogical work, Professor, Academician of National Academy of Statistics, Accounting and Audit

Suk Petro Leonidovych, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Accounting and Taxation Department of Separated Division of the National University of Bioresources and Natural Resources of Ukraine "Nizhyn Agrotechnical Institute"

Tkachenko Serhii Anatoliiovych, Dr. Economics, Associate Professor, acting Rector of the Higher Educational Institution "International Technology University "Mykolaiv Polytechnic""

Tsarenko Oksana Viacheslavivna, Dr. Economics, Professor, Head of the Accounting and Audit Department of Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Nature Management of the Taurian National University after V.I. Vernadskyi

Head of the Editorial Board of Law Sciences:

Konstantinov Serhii Fedorovych, Dr. Law, Professor, Head of the Administrative Activity Department of the National Academy of Internal Affairs

Members of the editorial board of Law Sciences:

Bychkova Svitlana Serhiivna, Dr. Law, Professor, Head of the Civil Law and Process Department of the National Academy of Internal Affairs, Colonel of the Police

Vasylynychuk Viktor Ivanovych, Dr. Law, Professor, Professor of the Operational and Investigating Department of the National Academy of Internal Affairs, Honored Lawyer of Ukraine, Colonel of the Police

Hlushkov Valerii Oksandrovych, Dr. Law, Professor, Kyiv Cooperative Institute of Business and Law, Economics and Law College, Law Department

Dzhuzha Oksandr Mykolaiovych, Dr. Law, Professor, Chief Scientist of the Research and Development work organization Department of the National Academy of Internal Affairs, Honored Lawyer of Ukraine

Klymenko Olena Viktorivna, Dr. Public Administration, PhD Law, Associate Professor, Head of the Constitutional and International Law Department of the Taurian National University after V.I. Vernadskyi

Kopan Olexsii Volodymyrovych, Dr. Law, Professor, Lead Researcher of the Pre-trial Investigation Problems Scientific Laboratory of the Educational-Scientific Institute № 1

Luts Volodymyr Vasylovych, Dr. Law, Professor, member of the Civil Law Sciences Department of the Private Law and Entrepreneurship Research Institute after Academician F.H. Burchak of National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine

Ozerskyi Ihor Volodymyrovych, Dr. Law, Associate Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process Department of Black Sea National University after Petro Mohyla

Frytskyi Yurii Olehovych, Dr. Law, Professor, Head of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines Department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University, Honored Lawyer of Ukraine

Chief Editor

Holovach Volodymyr Volodymyrovych, PhD Law, Head of the Board of the Audit Firm "Analitik", Honored Lawyer of Ukraine

Technical editor: Kutsiak Oksandr Anatoliiovych

Issue Editor: Tumanian Anna Ohanesivna

ЗМІСТ

С.А. ТКАЧЕНКО, О.М. ПОТИШНЯК. Алгорифмизация решений проблем бухгалтерского учёта	6
В.П. ХОМУТЕНКО, А.В. ХОМУТЕНКО. Теоретичні та практичні аспекти застосування методу моделювання при виконанні судово-економічних експертиз	9
Н.О. АНДРУСЯК. Еколого-економічна конкурентоспроможність у реальному секторі економіки регіонів	14
Н.В. ПРОХАР, О.В. ГАСІЙ. Особливості державного регулювання, оподаткування та обліку імпортних операцій	19
Т.О. ТОХТАМИШ, К.О. МУДРИЙ. Аналіз факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства	24
М.В. ІВАНОВА, С.Ф. САННИКОВА. Статистичний аналіз якісних змін у промисловості	29
В.В. ОПАНАСЮК. Інтеграція України у світовий ринок криптокапіталу	34
В.І. ЮР'ЄВ, О.В. ВОЛОШИНА. Особливості вдосконалення вибору страхових туристичних програм в Україні	41

CONTENTS

<i>S.A. TKACHENKO, O.M. POTYSHNIAK.</i> Algorithmic solutions of function (mission) accounting	6
<i>V.P. KHOMUTENKO, A.V. KHOMUTENKO.</i> Theoretical and practical aspects of the modeling method application at carrying out the forensic economic examinations	9
<i>N.O. ANDRUSIAK.</i> Ecological and economic competitiveness in the real sector of the economy of the regions	14
<i>N.V. PROKHAR, O.V. HASIL.</i> Specifics of state regulation, taxation and accounting of import operations	19
<i>T.O. TOKHTAMYSH, K.O. MUDRYI.</i> Analysis of factors that affect the financial stability of the enterprise ...	24
<i>M.V. IVANOVA, S.F. SANNIKOVA.</i> Statistical analysis of qualitative changes in industry	29
<i>V.V. OPANASIUK.</i> Integration of Ukraine into the world market of crypto capital	34
<i>V.I. YURIEV, O.V. VOLOSHYNA.</i> Features of improving the choice of insurance travel programs in Ukraine	41

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ruд.е.н., доцент, в.о. ректора Вищого
навчального закладу «Міжнародний
технологічний університет
«Миколаївська політехніка»

УДК 657

АЛГОРИФМИЗАЦИЯ РЕШЕНИЙ
ПРОБЛЕМ БУХГАЛТЕРСКОГО
УЧЁТАALGORITHMIC SOLUTIONS OF
FUNCTION (MISSION)
ACCOUNTING

ПОТИШНЯК

Олена Миколаївна

д.е.н., доцент, професор кафедри,
Харківський національний технічний
університет сільськогосподарства ім. Петра Василенка**TKACHENKO Serhii Anatoliiovych** – Doctor of Economics, Associate Professor, Acting Rector of the Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»**POTYSHNIAK Olena Mykolaivna** – Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department, Kharkiv National Technical University of Agriculture after Petro Vasilenko

Доказано, что в результате прохождения цикла учебной дисциплины и изучения изданных учебников и учебных пособий соискатели образовательной степени должны осознать: элементы метода алгоритмизации решений производственно-хозяйственных и экономико-сбытовых дилемм на машинах электронных цифровых; элементы метода использования официальных языков в алгоритмизации и кодировании альтернатив подсистемы бухгалтерского производственно-хозяйственного учёта в производственно-экономической деятельности. Резонно, раскрытый академический, эмпирический и лабораторский материал должен быть иллюстрирован решениями конкретных задач в отраслях промышленности национальной хозяйственной теории (строю).

* * *

Аргументовано значення курсу навчальної дисципліни «Інформаційні системи і технології в обліку» для здобувачів освітнього ступеня спеціальності 071 Облік і оподаткування, який є нормативним у циклі навчальних дисциплін професійної підготовки за фахом та забезпечує цільову підготовку здобувачів освітнього ступеня у оволодінні елементами методу складання алгоритмів й пакетів для економічно ефективного виконання обчислювальних робіт на електронних цифрових машинах. Обґрунтовано, що винятковою якістю курсу навчальної дисципліни є складність досліджуваного матеріалу в умовах відносно малої кількості аудиторного лекційного часу, практичних і лабораторних робіт, а також специфіки застосування електронних цифрових машин у галузях промисловості країни. Тому, у проведених дослідженнях необхідно розглядати лише ключові питання, розуміння яких забезпечує передумови для успішної додаткової самостійної роботи за рекомендованим списком основних та допоміжних використаних літературних джерел. Водночас слід мати на увазі, що більшість розробок, присвячених елементам методу алгоритмізації та кодування на машинах електронних цифрових, є підручниками та навчальними посібниками для спеціальних інженерних вищих навчальних закладів. Тому, при їх використанні необхідно проявляти наполегливість й орієнтуватися на обов'язкові вимоги освітньої програми курсу навчальної дисципліни. Доведено, що у результаті проходження циклу навчальної дисципліни і вивчення виданих підручників та навчальних посібників здобувачі освітнього ступеня (студенти) повинні усвідомити: елементи методу алгоритмізації рішень виробничо-господарських і економіко-збутових дилем на електронних цифрових машинах; елементи методу використання офіційних мов у алгоритмізації та кодуванні альтернатив підсистеми бухгалтерського виробничо-господарського обліку у виробничо-економічній діяльності. Резонно, що розкритий академічний, емпіричний і лабораторний матеріал повинен бути ілюстрований рішеннями конкретних завдань (питань) у галузях промисловості національної господарської конструкції (концепції).

* * *

The course value of the discipline "Information Systems and Technologies in Accounting" for applicants of the educational degree of specialty 071 Accounting and Taxation, which is normative in the cycle of educational disciplines of vocational training in the specialty and provides targeted training for applicants of the educational degree in mastering the elements of the method of developing algorithms and packages for cost-effective implementation of computing work on electronic digital machines. It is substantiated that the exceptional quality of the course of the academic discipline is the complexity of the material being studied in conditions of a relatively small amount of lecture time, practical and laboratory work, as well as the specifics of using electronic digital machines in the country's industries. Therefore, in the conducted research it is necessary to consider only the key issues, understanding of which provides the prerequisites for the success of additional independent work on the recommended list of the main and auxiliary references used. It should be borne in mind that most of the developments devoted to the elements of the algorithmization method and coding on electronic digital machines are textbooks and teaching aids for special engineering higher educational institutions. Therefore, when using them, it is necessary to show perseverance and focus on the mandatory requirements of the educational program of the course. It has been proven that as a result of going through a cycle of academic discipline and studying published textbooks and teaching aids, applicants of an educational degree should realize: the elements of the algorithmization method for making production-economic and economic-marketing dilemmas on electronic digital machines; elements of the method of using official languages in the algorithmization and coding of alternatives to the subsystem of accounting production and economic accounting in production and economic activity. Reasonably disclosed (expounded) academic (theoretical) empirical (practical) and the labs (lab) the material must be illustrated by solving specific problems in industries of national economic (economic) structure (system) of the country etc.

Ключевые слова: алгоритмизация, бухгалтерский учёт, задача, решение

Ключові слова: алгоритмізація, бухгалтерський облік, питання, рішення

Keywords: algorithmization, accounting, a task, subsystem, the decision, goal

ВСТУПЛЕНИЕ

Повышение качества (совершенствование) элементов метода системы стратегического управления промышленностью Украины предполагает 3 (три) ключевых направления поступательного движения (развития): интенсификация (усиление) проводимых научно-практических исследований посвящённых проблемам системы стратегического управления специального назначения; модернизация (совершенствование) эмпирической (практической) деятельности системы стратегического управления специального назначения путём внедрения итоговых результатов проведённых научно-практических исследований; підготовка (обучение) производственно-хозяйственных кадров на основе новейших прогрессивных информационных данных учения (науки).

Придерживаясь доминирующих точек зрения, изложенных в трудах видных исследователей-экономистов [1-8], невозможно не согласиться с утверждением, что одним из образцовых направлений развития рационализации (совершенствования) промышленности является создание функционально развитых систем стратегического управления специального назначения, базирующихся на использовании современных электронных вычислительных (электронных цифровых) машин для обработки управленческой информации (данных) и обеспечения возможности принятия оптимальных плановых решений на основе применения экономико-математических элементов метода в промышленности. На необходимость широкого применения электронных цифровых машин (средств вычислительной техники) указывают решения Национальной академии наук Украины «Национальная парадигма устойчивого развития Украины» [9], материалы Парламентских слушаний в Верховной Раде Украины от 17 июня 2009 г. «Стратегия инновационного развития Украины на 2010-2020 годы в условиях глобализационных вызовов» [10] и Указ Президента Украины от 12 января 2015 г. №5/2015. О «Стратегии устойчивого развития «Украина-2020» [11].

ЦЕЛЬ РАБОТЫ

Исследование посвящено некоторым узловым альтернативам (вопросам) алгоритмизации решения целей (задач) подсистемы (функции) бухгалтерского производственно-хозяйственного учётно-экономического гарантирования.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Теоретико-методологическим базисом статьи выступает диалектический элемент метода и основные положения теории (доктрины) функционально развитых систем политической (стратегической) координации (управления) специального назначения, подсистемы (функции) механизма учётно-экономического инструментария (модели бухгалтерского учёта). В процессе полного (интегрированного) исследования использовались такие методы: *абстрактно-логический* (для теоретико-методологического обобщения и формулировки дедукций (заключений)) *монографический* (при

исследовании теоретико-методологических идей (мыслей) функционально развитых систем поведенческого (стратегического) регулирования (квестуры) особенного (специального) назначения, подсистемы (функции) бухгалтерского учёта (системы (плана) механизма учётно-экономического инструментария)).

РЕЗУЛЬТАТЫ

Применение в отраслях промышленности национальной экономической системы страны машин электронных цифровых (средств вычислительной техники) предоставляет следующий набор ключевых внутренних резервов (возможностей):

I. Воспитывать (совершенствовать) конструкцию (структуру) организационного обеспечения системы стратегического управления специального назначения отраслью промышленности национальной хозяйственной (экономической) композиции (системы) страны.

II. Исправлять (совершенствовать) систему регулирования сбора и обработки первичной производственно-хозяйственной, экономической и административной (управленческой) информации (данных).

III. Принимать оптимальные плановые и управленческие решения.

IV. Своевременно выдавать на каждый уровень системы стратегического менеджмента специального назначения достоверную информацию (данные), необходимую для принятия правильных (рациональных) управленческих решений.

V. Совершенствовать (упражнять) подсистему (функцию) бухгалтерского производственно-хозяйственного учёта (бухгалтерского финансового и налогового, внутрихозяйственного (управленческого), оперативно-технического, статистического и многих др.).

VI. Улучшать (развивать) элементы метода прогнозирования, планирования и концепции (системы) стратегического управления специального назначения, используемых нормативов, критериев оценки экономической эффективности.

В результате обширного внедрения функционально развитых систем стратегического управления специального назначения промышленности существенно повышается хозяйственная (экономическая) эффективность (продуктивность) функционирования производственных предприятий и научных объединений вследствие:

I. В значительной степени более существенного, образцового (наилучшего) изучения и прогнозирования потребительского спроса населения страны на готовую продукцию, товары, работы и услуги.

II. Высвобождения ресурсов (средств), вложенных в производственные ресурсы (запасы).

III. Значительно большего, идеального (наилучшего) удовлетворения потребительского спроса, что приводит к увеличению объёма и темпов интенсификации розничного товарообращения.

IV. Общественного (социального) экономического эффекта (коэффициента полезного действия) за счёт

сокращения времени у покупателей готовой продукции, товаров, работ и услуг и многое другое.

V. Создания приемлемых (оптимальных) средств и схем взаимодействия поставщиков и потребителей готовой продукции, товаров, работ и услуг, что снижает уровень транспортно-заготовительных расходов в составе трат (издержек) обращения.

Указанными обстоятельствами обусловлено значение курса учебной дисциплины «Информационные системы и технологии в учёте» для соискателей образовательной степени (студентов) специальности 071 Учёт и налогообложение, который является нормативным (базовым) в цикле учебных дисциплин профессиональной подготовки по специальности и обеспечивает целевую подготовку соискателей образовательной степени (студентов) в овладении элементами метода составления алгорифмов (алгоритмов) и пакетов (программ) для экономически эффективного выполнения вычислительных работ на машинах электронных цифровых и др.

Исключительным качеством (особенностью) курса учебной дисциплины является сложность изучаемого материала в условиях относительно малого количества аудиторного лекционного времени, практических и лабораторных работ, а также специфики применения электронных цифровых машин (вычислительной техники) в отраслях промышленности страны. Поэтому, в проводимых исследованиях необходимо рассматривать лишь ключевые вопросы, понимание которых обеспечивает предпосылки для успешней дополнительной самостоятельной работы по рекомендуемому списку основных и вспомогательных использованных литературных источников. При этом следует иметь в виду, что большинство разработок (исследований), посвящённых элементам метода алгорифмизации (алгоритмизации) и кодированию (программированию) на машинах электронных цифровых, являются учебниками и учебными пособиями для специальных инженерных (технических) высших учебных заведений. Поэтому, при их использовании необходимо проявлять настойчивость и ориентироваться на обязательные требования (запрос) образовательной программы курса учебной дисциплины.

ВЫВОДЫ

В результате прохождения цикла (курса) учебной дисциплины и изучения изданных учебников и учебных пособий соискатели образовательной степени (студенты) должны осознать:

I. Элементы метода алгорифмизации (алгоритмизации) решений производственно-хозяйственных и экономическо-бытовых дилемм (задач) на электронных цифровых машинах.

II. Элементы метода использования официальных (формальных) языков в алгорифмизации (алгоритмизации) и кодировании (программировании) задач (альтернатив) подсистемы (функции) бухгалтерского производственно-хозяйственного учёта в производственно-экономическом функционировании. Раскрытый (изложенный) академический (теоретический), эмпирический (практический) и лабораторный (лабораторный) материал должен быть иллюстрирован решениями конкретных задач в отраслях промышленности национальной хозяйственной (экономической) конструкции (системы) страны.

Список использованных источников

1. Булетова Н.Е. Оценка устойчивости региональной экономики в системе стратегического управления развитием территории: дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.05. Москва, 2019. 430 с.
2. Говорова Н.А., Долженкова Ю.В., Говорова Н.А. Формирование и деятельность команды в системе стратегического управления персоналом. Москва, 2015. 186 с.
3. Дмитриенко А.В., Пчелинцева И.Н. Система стратегического управления инновационными проектами на предприятиях. Саратов, 2016. 151 с.
4. Кожанов Т.В. Учёт и контроль в системе стратегического управления козоводческих организаций. Йошкар-Ола, 2015. 144 с.
5. Крохичева Г.Е., Лесняк В.В., Аракелянц Э.С., Музыка Т.Н. Адаптивные учётно-аналитические системы стратегического управления организацией. Ставрополь, 2016. 204 с.
6. Курбатова С.П. Система стратегического управления развитием наукоемкого предприятия. Воронеж, 2015. 205 с.
7. Морковина С.С., Торжков И.О. Инструменты и методы в системе стратегического управления предприятиями лесного комплекса. Воронеж, 2018. 97 с.
8. Неретин О.П. Формирование механизма взаимодействия групп поддержки в системе стратегического управления учреждениями культуры: дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.05. Санкт-Петербург, 2015. 293 с.
9. Патон Б.Є. Національна парадигма сталого розвитку України. Київ, 2016. 72 с.
10. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. Київ, 2009. 630 с.
11. Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020". Київ, 2015. 12 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

References

1. Buletova N.E. Assessment of the sustainability of the regional economy in the system of strategic management of territory development: diss... doctor economic sciences: 08.00.05. Moscow, 2019. 430 p. (in Russian).
2. Govorova N.A., Dolzhenkova Yu.V., Govorova N.A. Team formation and activity in strategic HRM system. Moscow, 2015. 186 p. (in Russian).
3. Dmitrienko A.V., Pchelintseva I.N. The system of strategic management of innovative projects in enterprises. Saratov, 2016. 151 p. (in Russian).
4. Kozhanov T.V. Accounting and control in the strategic management of goat-breeding organizations. Yoshkar-Ola, 2015. 144 p. (in Russian).
5. Krohicheva G.E., Lesnyak V.V., Arakelyants E.S., Muzyka T.N. Adaptive accounting and analytical systems for strategic management of the organization. Stavropol, 2016. 204 p. (in Russian).
6. Kurbatova S.P. The system of strategic management of high-tech enterprise development. Voronezh, 2015. 205 p. (in Russian).
7. Morkovina S.S., Torzhkov I.O. Tools and methods in the system of strategic management of the forestry complex enterprises. Voronezh, 2018. 97 p. (in Russian).
8. Neretin O. P. Formation of the mechanism of interaction of support groups in system of strategic management of cultural institutions: diss... doctor economic sciences: 08.00.05. Saint Petersburg, 2015. 293 p. (in Russian).
9. Paton B. Ye. National Paradigm of Sustainable Development of Ukraine. Kyiv, 2016. 72 p. (in Ukrainian).
10. Ukraine's Innovation Development Strategy for 2010-2020 in the context of globalization challenges. Kyiv, 2009. 630 p. (in Ukrainian).
11. Decree of the President of Ukraine dated January 12, 2015 № 5/2015. About the Strategy of Sustainable Development "Ukraine 2020". Kyiv, 2015. 12 p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (in Ukrainian).

ХОМУТЕНКО

Віра Петрівна

homutenko-vera@ukr.net

УДК 343.98:347.73

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ
МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ ВИКОНАННІ
СУДОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

к.е.н., професор, старший
науковий співробітник,
Одеський науково-дослідний
інститут судових експертиз

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS
OF THE MODELING METHOD
APPLICATION AT CARRYING OUT THE
FORENSIC ECONOMIC EXAMINATIONS

ХОМУТЕНКО

Алла Віталіївна

24.06.alla@gmail.com

к.е.н., доцент, докторант,
Одеський національний
економічний університет

KHOMUTENKO Vira Petrivna – PhD in Economics, Professor, Senior Researcher, Odesa Research Institute of Forensic Expertise

KHOMUTENKO Alla Vitaliivna – PhD in Economics, Associate Professor, Doctoral, Odesa National Economic University

У статті розглянуті теоретичні аспекти моделювання як методу наукового пізнання, визначено його види та особливості застосування у практиці судово-економічних експертиз. Обґрунтовано необхідність затвердження методики використання методу моделювання при виконанні експертних досліджень. Визначено питання, дослідження яких може здійснюватися шляхом застосування прийомів і способів математичного та інформаційного моделювання. Розроблено алгоритм використання методу моделювання при виконанні судово-економічної експертизи з питань визначення сукупної вартості кредиту та реальної річної процентної ставки.

* * *

В статье рассмотрены теоретические аспекты моделирования как метода научного познания, определены его виды и особенности применения в практике судебно-экономических экспертиз. Обоснована необходимость утверждения методики использования метода моделирования при выполнении экспертных исследований. Определены вопросы, исследование которых может осуществляться путем применения приемов и способов математического и информационного моделирования. Разработан алгоритм использования метода моделирования при выполнении судебно-экономической экспертизы по вопросам определения совокупной стоимости кредита и реальной годовой процентной ставки.

* * *

Introduction. Forensic economic examination serves as a procedural form of research, which is carried out at the expense of special knowledge in various branches of the economy and solves a wide range of issues arising during the pre-trial investigation or trial of economic offenses. The peculiarity of certain economic violations in Ukraine is their veiled character, since in the course of their commission legal economic institutions (rules, principles, norms of economic activity, etc.) are used, which makes it difficult to carry out economic examinations with using of traditional methods of research. This leads to the need to improve the existing and development of new methodics and methods of expert research to provide justice with an independent, qualified expert assessment based on the advanced achievements of science and technology.

Purpose. The purpose of the work is to provide a theoretical substantiation and elaboration of the algorithm for applying the simulation method in the performance of certain types of forensic economic examinations, which will allow to establish an objective truth on the basis of pre-trial proceedings and, in the future, to make a fair judicial decision.

Results. According to the results of the research, the necessity to approve the methodic of applying the simulation method in the course of the forensic economic examination was established. Methods of mathematical and informational modeling can be used in solving the set of forensic economic examination tasks related to: setting the size of the real annual interest rate and the total cost of the loan for the borrower, calculating the real value of the share of property of the companies, determining the initial value of stocks, definition lost profits due to failure by the party to fulfill the terms of the contract or improper performance of contractual obligations, definition of insolvency of the debtor to based on financial reporting data.

Conclusion. The necessity of the approval of the methodic of using the modeling method for expert research is substantiated. The questions that can be studied by applying the methods of mathematical and information modeling are identified. An algorithm has been developed for using the modeling method when conducting forensic economic examinations of the issues of determining the total cost of a loan and the real annual interest rate.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, метод, моделювання, методика

Ключевые слова: судебно-экономическая экспертиза, метод, моделирование, методика

Keywords: forensic economic examination, method, modeling, methodic

ВСТУП

Судово-економічна експертиза виступає процесуальною формою дослідження, яке здійснюється за рахунок спеціальних знань у різних галузях економіки та вирішує широке коло питань, що виникають у ході досудового розслідування чи судового розгляду економічних правопорушень. Особливістю окремих економічних порушень в Україні є їх завуальований ха-

рактер, оскільки при їх вчиненні використовуються легальні економічні інститути (правила, принципи, норми економічної діяльності тощо), що суттєво ускладнює проведення економічних експертиз із застосування традиційних методів дослідження. Це призводить до необхідності вдосконалення існуючих та розробки нових методик і методів експертних досліджень для забезпечення правосуддя незалежною, кваліфікова-

ною експертизою, що базується на передових досягненнях науки і техніки.

Велику увагу методам дослідження під час проведення судової експертизи приділено в наукових роботах Т.В. Авер'янової, Г.А. Атанесяна, Р.С. Белкіна, К.В. Капустника, В.Я. Колдіна, А.М. Ромашова, О.Р. Росинської, М.Я. Сегай, Я.І. Слободян, О.В. Хомутенко, Б.М. Шавера, А.Р. Шляхова, М.Г. Щербаковського та інших. Не применшуючи ролі їх досліджень, слід відмітити недостатність теоретичного та практичного обґрунтування застосування методів моделювання при проведенні окремих видів судово-економічних експертиз, тому і виникає необхідність проведення подальших досліджень цих питань.

МЕТА РОБОТИ полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці алгоритму застосування методу моделювання при виконанні окремих видів судово-економічних експертиз, що дозволить встановити об'єктивну істину за матеріалами досудового провадження та, у подальшому, винести справедливе судове рішення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи стали наукові праці провідних вітчизняних учених, практикуючих юристів та судових експертів-економістів, вітчизняні нормативно-правові акти. При проведенні дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, за рахунок систематизації та узагальнення поглядів науковців визначено сутність поняття «метод моделювання». За допомогою методу логічного узагальнення розроблено алгоритм експертного дослідження сукупної вартості споживчого кредиту та реальної річної процентної ставки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Як відомо, судово-економічні експертизи являють собою дослідження, що провадяться в установленому законом порядку на основі спеціальних знань у галузі економічної науки з метою виявлення фактичних даних про об'єкт дослідження на підставі наданої документальної інформації. За результатами такого дослідження складається висновок з питань, які є або будуть предметом судового розгляду.

З метою виконання певного судово-експертного завдання експертами застосовуються відповідні методики проведення судово-економічних експертиз, що представляють собою «детально регламентовані програми вирішення експертної задачі (експертних задач), яка складається з послідовних практичних та розумових операцій, що спрямовані на пізнання властивостей і зв'язків досліджуваних об'єктів (матеріальних об'єктів, явищ, подій) та передбачають для цього застосування системи методів та засобів, а також правил при проведенні експертного дослідження» [1].

Під методом розуміють сукупність прийомів або операцій практичного чи теоретичного пізнання; засіб досягнення мети, вирішення конкретного судово-експертного завдання. Методи за ступенем узагальнення поділяються на: загальнофілософські (сукупність принципів, що регулюють пізнавальну та практичну діяльність в цілому); загальнонаукові (прийоми і операції за допомогою яких вирішуються окремі загально піз-

навальні завдання) та окремі (прийоми і операції, за допомогою яких вирішуються специфічні завдання конкретної науки) [2, с. 232].

Доцільно зазначити, що при проведенні дослідження наданих документів судові експерти-економісти застосовують методи, які передбачені методикою «Методи, способи та прийоми, які використовуються при проведенні судово-економічних експертиз» за реєстраційним кодом 11.0.08. У числі рекомендованих до застосування методів дослідження наведено і метод моделювання. Однак, у методиці відсутній алгоритм його застосування, що обумовлює необхідність розробки методики по застосуванню цього методу при виконанні окремих видів судово-економічної експертизи.

Як метод наукового пізнання моделювання виникло у зв'язку з необхідністю вирішувати такі задачі, які за певних причин не могли бути вирішені безпосередньо. Моделювання являє собою процес адекватного відображення найбільш істотних сторін досліджуваного об'єкта або явища з точністю, що необхідна для практичних потреб. Метод моделювання дозволяє отримати знання про об'єкт або явище, що досліджується не шляхом безпосереднього вивчення, а шляхом вивчення аналогічного явища на моделі. Цей метод можна представити як спеціальну дослідницьку процедуру, де як об'єкт виступають моделі. Тобто, моделювання є методом опосередкованого пізнання, вивчення об'єкта (оригіналу шляхом штучного створення й дослідження його аналога (моделі), що адекватно відображає оригінал принаймні з певних сторін, що цікавлять дослідника [3, с. 29].

Необхідність та можливість застосування методу моделювання в експертній практиці виникає тоді, коли досліджувати реальний об'єкт з усією сукупністю його властивостей недоцільно, незручно або неможливо та у разі, коли у суду чи у слідства немає можливості забезпечити надання для проведення експертизи документів у повному обсязі внаслідок їх відсутності, втрати чи пошкодження [4, с. 427]. Ми поділяємо цю думку та вважаємо за необхідне розглянути на практичних прикладах застосування методу моделювання при дослідженні окремих об'єктів судово-економічних експертиз. Такими об'єктами можуть бути розрахунки окремих економічних показників, стосовно яких ставляться питання при призначенні експертиз, дані реєстрів бухгалтерського та податкового обліку, фінансової та податкової звітності суб'єктів господарювання.

У судово-експертній практиці можливе застосування різних видів моделювання: математичного та інформаційного. Математичне моделювання – це наближений опис будь-якого класу явищ зовнішнього світу, виражений за допомогою математичної символіки, це потужний метод пізнання зовнішнього світу, а також прогнозування та управління [5, с. 30]. Такі моделі об'єкта або явища відтворюють його фізичні та геометричні властивості.

Під інформаційним моделюванням розуміється процес побудови на підставі інформаційних джерел моделі як своєрідного інструменту пізнання, котрий експерт використовує для дослідження об'єкта-оригіналу [6, с. 281]. Інформаційні моделі містять опис об'єкта або процесу, в якому зазначені лише ті властивості, які важливі для розв'язування конкретного завдання, пос-

тавленого перед експертом.

Метод інформаційного моделювання базується на принципі аналогії і дозволяє вивчати об'єкт при конкретних умовах із врахуванням нормативних вимог до об'єкту. Тому, на нашу думку, можливість застосування методу інформаційного моделювання при виконанні економічних експертиз можливе лише за умови побудови моделі, що ґрунтується на принципах інформаційної достатності та нормативного визначення основних параметрів (показників) об'єкта дослідження.

Доцільно зазначити, що об'єктами судово-економічної експертизи є інформація, яка міститься в певних процесуальних матеріалах, первинних зведеннях, звітних бухгалтерських документах, установчих, реєстраційних, договірних, фінансових, банківських, планово-економічних, статистичних, ревізійних, інвентаризаційних, митних, приватизаційних, податкових та ін. Тобто, ті носії інформації, що піддаються експертному дослідженню й за допомогою яких експерт пізнає обставини, які належать до предмету експертизи.

Інформаційна модель – це аналог процесу, явища, що характеризує структуру та якісно-кількісні властивості об'єкта моделювання. Застосування методу інформаційного моделювання надає можливість, насамперед, отримання джерела інформації про існуючий об'єкт через модель і засіб її фіксації. Такий аналог подібний оригіналу, а відмінності не суттєві відповідно умов конкретної пізнавальної задачі. Як правило, вибір експертом-економістом тієї чи іншої моделі, визначається можливостями суб'єктивного сприйняття експертом даних, які отримані у ході дослідницьких експертних процедур.

Процес моделювання передбачає дотримання певної етапності або структури. У наукових публікаціях зустрічаються різна кількість етапів побудови моделі та різна назва цих етапів. Проте, в цілому, вона не має суттєвих відмінностей. У загальному вигляді метод моделювання має наступну структуру: постановка завдання; створення або вибір моделі; дослідження моделі; перенесення знань з моделі на оригінал.

Метод моделювання може бути застосований при вирішенні судово-економічної експертизою завдання зі встановлення розміру реальної річної процентної ставки і загальної вартості кредиту для позичальника за договором про споживчий кредит та визначення відповідності їх величин розміру річної процентної ставки і загальної вартості кредиту передбаченими умовами договору.

Доцільно зазначити, що у сучасній практиці судово-економічної експертизи все частіше зустрічаються дослідження операцій, які пов'язані з неповерненням фізичними особами отриманих у комерційному банку споживчих кредитів. Крім того, зміни в українському законодавстві стосовно споживчого кредитування внаслідок прийняття Закону України «Про споживче кредитування» № 1734-VIII від 15.11.2016 р. [7] обумовили необхідність розробки експертної методики проведення досліджень із застосуванням методу моделювання для визначення розміру сукупної вартості кредиту та реальної річної процентної ставки для встановлення реальної (фактичної) суми заборгованості за споживчими кредитами.

Дослідження судово-економічної експертизи з питань визначення сукупної вартості споживчого кредиту та реальної річної процентної ставки відбувається у наступній послідовності: ознайомлення з експертним завданням; ознайомлення з матеріалами справи, які відносяться до предмету дослідження; порушення клопотання про надання додаткових документів у разі відсутності у самому договорі про споживчий кредит необхідних даних; розробка плану-графіку виконання експертизи у відповідності до поставлених задач; підбір нормативно-правових актів, що діяли у період досліджуваних фінансово-кредитних операцій; процес дослідження наданих документів: договору про споживчий кредит, первинних банківських документів, облікових регістрів банку і кредитних посередників з видачі та погашення кредиту, сплати процентів, комісії, оплати додаткових послуг, що виключаються до складу витрат позичальника.

Побудова моделі визначення сукупної вартості споживчого кредиту та реальної річної процентної ставки, виконується за алгоритмом, наведеним на рис. 1.

Модель визначення сукупної вартості споживчого кредиту та реальної річної процентної ставки побудована відповідно до Правил розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит [8].

На нашу думку, метод моделювання можна застосовувати при виконанні судово-експертних завдань стосовно:

а) розрахунку дійсної вартості частки майна господарських товариств, що підлягає виплаті учаснику при його виході з товариства при проведенні комплексних експертиз із залученням експертів-будівельників для визначення ринкової вартості нерухомого майна, а також експертів-товарознавців та автотоварознавців для визначення ринкової вартості рухомого майна;

б) визначення первісної вартості запасів, передбачених п. 9 П(С)БО 9 «Запаси», із урахуванням базових умов поставки відповідно до вимог ІНКОТЕРМС-2010 (INCOTERMS-2010) на підставі первинних документів та умов договору у разі відсутності регістрів бухгалтерського обліку з обліку запасів;

в) визначення упущеної вигоди внаслідок не виконання стороною умов договору або неналежного виконання договірних зобов'язань;

г) визначення неплатоспроможності боржника на підставі даних фінансової звітності.

До переваг застосування методу моделювання при виконанні судово-економічної експертизи окремих об'єктів дослідження можна віднести: по-перше, можливість дослідження об'єкта, який недоступний; по-друге, можливість розрахувати результат; по-третє, висока ступінь обґрунтованості рішень та можливість надати ймовірний висновки на поставлені питання. Однак, відсутність офіційно затвердженої експертної методики з проведення судово-економічних досліджень із застосуванням методу моделювання може викликати сумніви під час оцінювання висновку експерта стосовно меж його компетентності, обґрунтованості та законності.

Рис. 1. Алгоритм визначення сукупної вартості споживчого кредиту та реальної річної процентної ставки

ВИСНОВОК

За результатами проведеного дослідження було встановлено необхідність затвердження методики застосування методу моделювання при виконанні судово-економічної експертизи. Прийоми та способи математичного та інформаційного моделювання можуть бути застосовані при вирішенні поставлених судово-експертних завдань, пов'язаних із: встановленням розміру реальної річної процентної ставки і загальної вартості кредиту для позичальника, розрахунком дійсної вартості частки майна господарських товариств, визначенням первісної вартості запасів, визначенням упущеної вигоди внаслідок невиконання стороною умов договору або нена належного виконання договірних зобов'язань, визначенням неплатоспроможності боржника на підставі даних фінансової звітності. Дослідження судово-економічної експертизи з питань визначення сукупної вартості споживчого кредиту та реальної річної процентної ставки відбувається за певним алгоритмом: визначається мета створення моделі, встановлюється предметна область дослідження, зокрема визначається сукупна вартість кредиту та реальна річна процентна ставка згідно умов договору про споживчий кредит, визначається склад загальних витрат за споживчим кредитом відповідно до вимог ст. 8 Закону «Про споживче кредитування» за умовами договору про споживчий кредит, визначається інформаційна забезпеченість нормативно визначених якісно-кількісних властивостей об'єкту на підставі даних первинних документів тощо.

Список використаних джерел

1. До питання стосовно структури та змісту експертної методики з урахуванням вимог стандартів

управління якістю, адаптованих в Україні / О.Г. Рувін та ін.; Криміналістика и судебная экспертиза: Межведомственный научно-методический сборник. 2013. Вып. 58. Ч. 1. С. 97-116. URL: <http://kndise.gov.ua/upload/document/original/44442ee7af.pdf>

2. Данильян О.Г., Тараненко В.М. Основы философии: навч. посібник. Х.: Право, 2003. 352 с.

3. Гребченко А.І., Федорович В.О., Гаращенко Я.М. Методи наукових досліджень: навч. посібник. Х.: НТУ "ХПІ", 2009. 142 с.

4. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: збірник наукових праць / ред. кол.: М.Л. Цимбал, В.Ю. Шенітько, Л.М. Головченко та ін. Х.: Право, 2013. Вип. 13. 592 с.

5. Бусол О.Ю. Застосування математичного (комп'ютерного) моделювання до аналізу організованої злочинної діяльності. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2011. Вип. 24. С. 28-36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2011_24_4

6. Кульчицький І.М. Концептуалізація понять "модель" та "моделювання" у наукових дослідженнях. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Інформаційні системи та мережі: збірник наукових праць. 2015. № 829. С. 273-284.

7. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. База даних "Законодавство України" / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>

8. Про затвердження Правил розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит: Постанова Національного банку України від 08.06.2017 № 49. "База даних "Законодавство України" / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0049500-17>

References

1. The question of the structure and content of the expert methodology, taking into account the requirements of quality management standards adapted in Ukraine / O.H. Ruvyn et.al.

Criminalistics and forensic examination: Interdepartmental scientific and methodological collection. 2013. Vol. 58. Part 1. pp. 97-116. URL: <http://kndise.gov.ua/upload/document/original/44442ee7af.pdf> (in Ukrainian).

2. Danylian O.H., Taranenko V.M. *Fundamentals of Philosophy: tutorial. Kharkiv: Law, 2003. 352 p. (in Ukrainian).*

3. Hrabchenko A.I., Fedorovych V.O., Harashchenko Ya.M. *Methods of scientific research: tutorial. Kharkiv: NTU "KhPI", 2009. 142 p. (in Ukrainian).*

4. *Theory and practice of forensic examination and forensic science: a collection of scientific works / ed. board: M.L. Tsybal, V.Yu. Shepitko, L.M. Holovchenko et.al. Kharkiv: Law, 2013. 592 p. (in Ukrainian).*

5. Busol O.Yu. *Application of mathematical (computer) modeling to the analysis of organized criminal activity. Fighting the Organized Crime and Corruption (theory and practice). 2011. Issue 24. pp. 28-36. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN>*

/boz_2011_24_4 (in Ukrainian).

6. Kulchytskyi I.M. *Conceptualization of the concepts of "model" and "modeling" in scientific research. Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series: Information Systems and Networks: Collection of Scientific Works. 2015. № 829. pp. 273-284 (in Ukrainian).*

7. *On consumer lending: Law of Ukraine dated November 15, 2016, № 1734-VIII. Database "Legislation of Ukraine" / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19> (in Ukrainian).*

8. *On approval of the Rules of calculation by banks of Ukraine of the total cost of the loan for the consumer and the real annual interest rate under the consumer loan agreement: Resolution of the National Bank of Ukraine dated June 8, 2017 № 49. "Database" Legislation of Ukraine" / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0049500-17> (in Ukrainian).*

АНДРУСЯК

Наталія Олександрівна
andrusiak.n@gmail.com

УДК 332.1

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ У
РЕАЛЬНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВECOLOGICAL AND ECONOMIC COMPETITIVENESS IN THE REAL
SECTOR OF THE ECONOMY OF THE REGIONSк.е.н., доцент, Черкаський
національний університет ім.
Богдана Хмельницького*ANDRUSIAK Nataliia Oleksandrivna – PhD in Economics, Associate Professor, Cherkasy National University after Bohdan Khmelnytskyi*

У статті проаналізовано основні існуючі в економічній літературі підходи та уточнено сутність поняття реального сектору економіки та типології його складових. Завдяки цьому вдалося сформулювати ієрархічний комплекс факторів забезпечення конкурентоспроможності регіону та визначити роль і місце еколого-економічних чинників. На підставі аналізу взаємного впливу чинників та програми державної підтримки реального сектору економіки регіонів виокремлено напрямки підвищення еколого-економічної конкурентоспроможності в даному сегменті. В результаті сформульовано комплексні напрямки стимулювання реального сектору економіки в контексті еколого-економічної безпеки регіону.

* * *

The article analyzes the main approaches existing in the economic literature and clarifies the essence of the concept of the real sector of the economy and the typology of its components. Due to this, it was possible to formulate a hierarchical set of factors for ensuring the competitiveness of the region and determine the role and place of environmental and economic factors. The article presents a pyramid of factors influencing regional competitiveness. The basic factors in it are selected elements of resource support, including staffing Resource and environmental security, in our opinion, are fundamental in shaping the competitiveness of the region, since such components are the most valuable in terms of reproduction and redistribution of capital.

The central part of the pyramid of factors forms a block of economic and administrative factors that embody the development of the real sector of the economy and the infrastructure of the region's development. It is the parametric values behind these factors that provide high estimates in determining the level of competitiveness of the regions.

The top of the pyramid is the factors of the development of innovation and technology. We regard this group of factors as the first step towards national leadership, since in the context of the formation of a "new economy" based on knowledge and innovation, it is they who must determine the vector of movement of regions and states to national and international leadership.

Based on the hierarchy of the above factors, we come to the conclusion that stimulation of the real sector of the economy is a prerequisite for the transition of the region from the industrial to the innovative stage of development. Accordingly, the main managerial efforts on the part of the state and local self-government bodies should be concentrated in this direction. In this case, specific subjective-object relations arise, in which the entity act simultaneously by state and local authorities, and the object is the subjects of the region's economic activity and infrastructure objects.

Based on the analysis of the mutual influence of factors and the program of state support of the real sector of the region's economy, the directions of increasing ecological and economic competitiveness in this segment are identified. As a result, integrated directions of stimulation of the real economy sector in the context of ecological and economic security of the region are formulated.

Ключові слова: інновації, інвестиції, екологічна безпека, економічна безпека, регіони**Keywords:** innovations, investments, ecological safety, economic safety, regions

ВСТУП

Визначальний вплив на стан екологічного середовища та рівень економічного розвитку здійснюють підприємства виробничого сегменту, котрі становлять основу реального сектору економіки регіону. Інтенсивний розвиток таких підприємств, за умови дотримання сучасних екологічних стандартів діяльності, здатен забезпечити зростання рівня еколого-економічної конкурентоспроможності регіону шляхом створення інвестиційного та інноваційного потенціалу, зростання економічної потужності області та розширення ринків її експансії.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даного дослідження є розкриття економічної

сутності еколого-економічної конкурентоспроможності підприємств реального сектору економіки та її регіональних особливостей.

Аналіз основних публікацій

Питанням екологічної та економічної конкурентоспроможності присвячено значну увагу науковців, зокрема, таких як О.Ю. Бобровська, О.Г. Ларіна, М. Портер, Н.Я. Юрків. Регіональні особливості функціонування реального сектору економіки досліджували О.І. Воло, Н.І. Іляш, І.М. Пліско. Проте комплексні та цілісні дослідження окресленої проблематики відсутні.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стосовно сутності та сегментного складу реального

сектору економіки віслюму та регіону зокрема думки науковців різняться. Так, О.І. Волот та О.М. Плїско, зазначають, що розвиток реального сектору національної економіки є запорукою розбудови сильної держави. Однак за часів командно-адміністративної системи та вже в умовах незалежності України вважалося, що сукупний суспільний продукт і національний дохід держави створювалися тільки у виробничій сфері (сектор матеріального виробництва) та розраховувалися на її основі (до 1996 р.) [1]. Втім, навіть і в сучасних дослідженнях можна відшукати праці, де до реального сектору економіки відносять лише виробничу сферу (причому, без, наприклад, будівництва), оминаючи ринки товарів та послуг [2]. Такі підходи означених науковців не можуть вважатися комплексними і повноцінними, оскільки і торгівля, і сфера послуг (окрім фінансових) здійснюють власний внесок у створення доданої вартості [1].

Узагальнивши підходи до визначення сутності ре-

ального сектору економіки та для цілей подальшого дослідження пропонуємо розуміти під даним терміном сукупність суб'єктів господарювання, котрі створюють валову додану вартість та формують валовий внутрішній продукт і національний дохід, виробляючи матеріальні та нематеріальні товари та послуги, та не відносяться до фінансового сектору економіки.

Що стосується типології складових реального сектору економіки (за видами економічної діяльності), то найбільш універсальним є поділ його на сектори, представлений в роботі Н.Я. Юрків (рис. 1).

Розвиток реального сектору економіки виступає суттєвим, але не єдиним фактором рівня еколого-економічної конкурентоспроможності регіону. Відповідно для цілей встановлення ролі саме реального сектору необхідно проаналізувати увесь комплекс чинників конкурентоспроможності регіонів, в т.ч. її еколого-економічної складової (рис. 2).

Рис. 1. Структура реального сектору економіки регіону [узагальнено автором на підставі [3]]

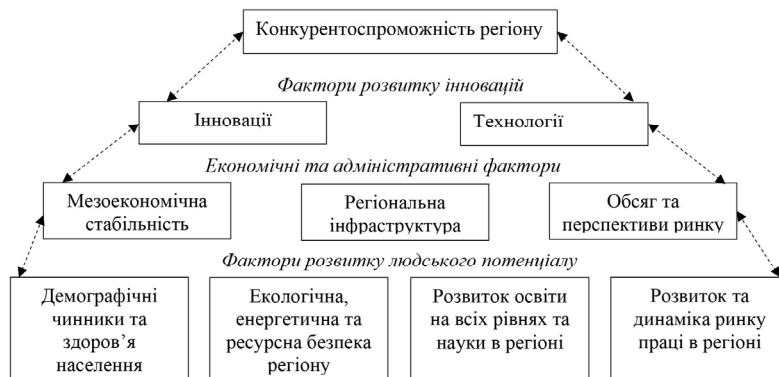

Рис. 2. Фактори забезпечення конкурентоспроможності регіону [узагальнено на основі [4-6]]

Виокремлювати фактори еколого-економічної конкурентоспроможності в окрему систему було б не зовсім доречно, оскільки вони перебувають у тісному

взаємозв'язку та виступають елементами конкурентоспроможності регіонів в комплексному розумінні.

На рис. 2 представлено піраміду факторів впливу

на регіональну конкурентоспроможність. Основоположними факторами в ній обрано елементи ресурсного забезпечення, в т.ч. кадрового. Ресурсна та екологічна безпека, на нашу думку, є фундаментальними у формуванні конкурентоспроможності регіону, оскільки такі компоненти є найціннішими з позиції відтворення та перерозподілу капіталу.

Центральну частину піраміди факторів формує блок економічних та адміністративних факторів, котрі й уособлюють у собі розвиток реального сектору економіки та інфраструктуру розвитку регіону. Саме параметричні значення за цими факторами забезпечують високі оцінки при визначенні рівня конкурентоспроможності регіонів.

Вершиною піраміди є фактори розвитку інновацій та технологій. Цю групу факторів вважаємо першою сходинкою до національного лідерства, адже в умовах формування «нової економіки», заснованої на знаннях та інноваціях, саме вони мають визначати вектор руху регіонів та держав до національного та міжнародного лідерства [4].

Виходячи з ієрархії наведених факторів, приходимо до висновку, що стимулювання реального сектору економіки є необхідною передумовою переходу регіону від індустріального до інноваційного етапу розвитку. Відповідно, основні управлінські зусилля з боку держави та органів місцевого самоврядування мають бути сконцентровані саме в цьому напрямку. При цьому виникають специфічні суб'єктно-об'єктні відносини, у котрих суб'єктом виступають одночасно органи державної та місцевої влади, а об'єктом – суб'єкти господарювання регіону та інфраструктурні об'єкти.

Результатом реалізації суб'єктно-об'єктних відносин повинно стати зростання рівня еколого-економічної конкурентоспроможності регіону за рахунок активізації реального сектору економіки шляхом створення передумов екологічної безпеки та максимізації економічної ефективності виробничих та супутніх процесів. Ступінь дієвості управлінських заходів суб'єктів такої діяльності оцінюється наслідками їх реалізації на кожному етапі досягнення стратегічної мети. При цьому, будь-який результат стане передумовою модифікації або прийняття базової тактики на наступному етапі розвитку. Результати виробничих процесів та господарської діяльності кожного окремого підприємства становить важливий елемент регіональної сукупності, котрі залежать не лише від адміністративного впливу, а в першу чергу, від управлінських рішень власника та дій персоналу. Відповідно, першим важливим елементом стимулювання розвитку реального сектору економіки можна вважати створення мотиваційних стимулів з боку адміністративного ресурсу органів місцевого самоврядування для бізнесу та персоналу.

У науковій літературі під поняттям суб'єкта економічної політики звичайно розуміється сама держава. Проте в Україні до суб'єктів економічної політики відносяться також регіональні органи і органи місцевого самоврядування. До недержавних суб'єктів економічної політики можна віднести недержавні союзи і об'єднання (наприклад, фінансово-промислові групи), політичні організації. Функції останніх полягають у створенні групового виразу інтересів і закріплення його в рамках економічної політики [7].

Відносини, які примушують до ініціативного господарювання, являють собою досить складний вузол економічних, політичних, духовних, психологічних, соціальних відносин. Мабуть, безпомилково можна стверджувати, що необхідною умовою започаткування і розвитку активності суб'єктів економіки є ефективність функціонування суспільних інститутів. Разом з тим субординованими у загальній системі відносин, побудованими до розвитку ініціативної активності є економічні інститути, а в їх структурі – відносини у сфері праці та розподілу [4].

Проте функція мотивації персоналу все ж покладається на підприємця. Саме керівництво кожного окремого суб'єкту реального сектору економіки самостійно обирає методи і засоби стимулювання не лише продуктивності праці, а й саморозвитку та навчання персоналу. Водночас потрібно зважати, що активність персоналу трансформується у позитивні результати роботи підприємства, а в їх сукупності – усього регіону.

Варто відзначити, що на загальнодержавному рівні розроблено комплекс заходів стимулювання розвитку реального сектору економіки, котрі мають стати індикативними та системоутворюючими в економічній політиці регіонів. Національним інститутом стратегічних досліджень обрано такі пріоритетні напрямки стимулювання реального сектору економіки [8]:

- пришвидшити утворення експортно-кредитного агентства, забезпечити формування та сплату його статутного капіталу відповідно до Закону України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» (від 20.12.2016 р. № 1792-VIII) з метою створення сприятливих умов для розширення експортного потенціалу українських суб'єктів господарювання, покращення структури експорту, захисту українських експортерів від фінансових втрат, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світових ринках;

- ініціювати процес стягнення з Російської Федерації у судовому порядку втрат України після припинення науково-технологічного співробітництва внаслідок замороження низки спільних проектів у сфері транспортної авіації (Ан-124-100 та Ан-124-100М), ракетно-космічної галузі (підтримання стану російських міжконтинентальних балістичних ракет Р-36), а також міжнародні санкції проти РФ у сфері освіти, інновацій, наукових досліджень і технологій, у т.ч. із тимчасовим припиненням співпраці стосовно видачі міжнародних охоронних документів у сфері інтелектуальної власності;

- сформувати комплекс контрзаходів у межах міжнародних організацій, насамперед СОТ, з метою застосування механізмів СОТ для відміни незаконних дій РФ стосовно блокування транзиту українських товарів;

- активізувати діяльність закордонних торговельних місій України на перспективних ринках із використанням механізмів публічно-приватного партнерства (у т.ч. спільного фінансування зацікавленими приватними компаніями і державою діяльності торговельних місій);

- забезпечити організацію проведення виставок і

презентацій української продукції, передбачивши безпосередні переговори між керівниками українських компаній та іноземними дистриб'юторами;

- активізувати переговорні процеси стосовно укладання угод про вільну торгівлю та створення преференційних режимів торгівлі з країнами, зацікавленими у розширенні торговельних зв'язків з Україною (насамперед Туреччиною, Ізраїлем, країнами Азії);

- посилити моніторинг імпорту товарів в Україну з метою виявлення випадків неконкурентних дій, здатних заподіяти шкоду національному товаровиробнику і, в разі потреби, вводити запобіжні бар'єри, проводити розслідування і вживати спецзаходів, передбачених Законами України «Про застосування спеціальних заходів стосовно імпорту в Україну», «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту»;

- доопрацювати і подати на розгляд Кабінету Міністрів України Державну програму розвитку вітчизняних промислових підприємств з урахуванням потреб внутрішнього споживання, головним завданням якої є заохочення замовлення продукції в українських виробників, а також створення нових виробництв через проведення імпортозаміщення;

- забезпечити державну підтримку розвитку пріоритетних напрямів вітчизняного машинобудування шляхом розроблення й ухвалення Державної цільової науково-технічної програми розвитку машинобудування, де необхідно передбачити заходи стосовно стимулювання створення нових зразків машинобудівної продукції, що сприятиме вирішенню найбільш актуальних проблем у різних галузях промислового виробництва;

- збільшення номенклатури імпортозамінної машинобудівної продукції; підвищення рівня науково-технічних розробок у машинобудуванні; зростання інноваційної активності машинобудівних підприємств; створення умов для збільшення обсягів випуску та експорту високотехнологічної продукції;

- сприяти створенню потужних експортоорієнтованих національних науково-виробничих об'єднань, здатних концентрувати ресурси на розробці перспективних зразків машинобудівної техніки, забезпечувати високу ефективність використання таких ресурсів та спроможних інтегруватися у світові ланки з виробництва та збуту інноваційних товарів;

- впровадити організаційно-економічні стимули техніко-технологічного переоснащення суб'єктів господарювання АПК, передусім малих та середніх сільськогосподарських підприємств тваринницької галузі, на засадах використання інновацій та лізингу з можливістю часткової компенсації вартості збудованих тваринницьких приміщень, придбаного обладнання та устаткування за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів;

- посилити соціально-економічні та психологічні стимули трансформації господарств населення у фермерські господарства на засадах підвищення рівня їх товарності, полегшення доступу до оптових ринків збуту продукції, становлення горизонтально-вертикальних кооперативних структур із замкнутими циклами формування цілісного продуктового ланцюга, що передбачає збільшення кількості його ланок створення до-

даної вартості;

- ініціювати укладання меморандумів про порозуміння між Кабінетом Міністрів України та вітчизняними виробниками кінцевої продукції хімічної промисловості (насамперед наукоємної продукції з високою доданою вартістю, на яку існує стабільний попит на внутрішньому та зовнішніх ринках), у яких будуть визначені як механізми державної підтримки підприємств галузі, так і зобов'язання компаній стосовно активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, збільшення обсягів реалізації та експорту продукції глибокої переробки;

- запобігати надмірній концентрації ринків у виробництві хімічної та неметалевої мінеральної продукції шляхом здійснення моніторингу змін у структурі товарних ринків та посилення відповідальності компаній, що мають монопольне становище на ринку (згідно зі ст. 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції») у разі зловживання таким становищем, зокрема, стосовно необґрунтованого підвищення цін на внутрішньому ринку;

- активізувати роботу з міжнародними донорськими організаціями (ЄБРР, US-AID, Світовим банком тощо) стосовно розроблення та реалізації проектів технічної допомоги з метою гармонізації національної системи технічного регулювання та стандартів у агропромисловому виробництві до європейських та міжнародних норм (НАССР, ISO, EN, Кодексу Аліментаріус) з метою забезпечення експорту української сільськогосподарської та харчової продукції на ринки країн ЄС та інші світові продовольчі ринки;

- забезпечити умови для запровадження підприємствами систем управління безпечністю харчових продуктів шляхом удосконалення роботи контролюючих органів у сфері охорони здоров'я, що передбачає підвищення кваліфікації фахівців цих органів з метою надання ними допомоги підприємствам у впровадженні провідних практик і систем управління безпечністю харчових продуктів, а також зниження частоти перевірок підприємств, які вже запровадили такі системи. Здолати труднощі цієї війни можливо на основі цілкомитой реструктуризації застарілої економічної моделі, що дозволить швидко й на іншому технологічному рівні відродити вітчизняне виробництво, модернізувати реальний сектор як основу економічного зростання, запровадити нові технології, сучасні технічні рішення та інновації [8].

ВИСНОВКИ

Активізація реального сектору економіки регіону передбачає зміцнення промисловості при зміні її структури і підвищенні конкурентоспроможності продукції. Основою виробничої активності виступають дії, які пов'язані з постановкою і реалізацією завдань розвитку конкретних виробництв та територіальної спільноти. Перетворююча діяльність визначається можливостями передбачати кінцеві результати виробництва, створювати нову більш продуктивну техніку та технологію, змінювати організацію виробничих процесів. Узагальнюючи ці конструктивні дії людини, можна стверджувати, що як необхідною умовою існування людського суспільства, так і основою відтворення активності будь-якого суб'єкта економіки виступає до-

цільна діяльність або праця.

Стимулювання реального сектору економіки передбачає створення нового формату виробничих відносин заснованого на інвестиційно-інноваційній активності та дотриманні екологічних стандартів виробництва. У процесі новітніх виробничих відносин здійснюється ефективний перерозподіл ресурсів регіону, вихід підприємства на нові потужні ринки збуту продукції та кооперації виробництва. У результаті трансформації зазнає і соціальна сфера регіону. В умовах ефективного виробництва та досяжності і осяжності результатів діяльності змінюються настрої та мотиваційні рушії праці в колективах. Питання ж стосовно фундаменту, який породжує активність, має принципове значення в силу того, що активність вносить у процес соціально-економічного розвитку щось порівняно нове, прогресивне. І, що головне, чим ширша сфера активності тим інтенсивнішим складається розвиток.

Список використаних джерел

1. Волот О.І., Пліско І.М. Реальний сектор економіки: сутність, складові та його роль в забезпеченні стійкого розвитку економіки держави. Науковий вісник Полісся. 2016. №1 (5). С. 23-30
2. Іляш Н.І. Концептуальні підходи до визначення поняття "реальний сектор економіки". Інноваційна економіка. 2013. № 8. С. 59-62.
3. Юрків Н.Я. Економічні та інституційні передумови економічної безпеки в реальному секторі економіки. Управління проектами та розвиток виробництва. 2012. № 1. С. 44-50.
4. Бобровська О.Ю., Свостенко Т.О., Польська Е.І. та ін. Забезпечення конкурентоспроможності регіонів у контексті активізації економічного розвитку / За заг. ред. О.Ю. Бобровської. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2013. 48 с.
5. Ларіна О.Г. Оцінка конкурентоспроможності регіонів в американській та європейській моделі розвитку. Науковий вісник ЧДЕІУ. 2011. № 2 (10). С. 54-59.
6. Porter M., Ketels C.. Competitiveness: Moving to the Next Stage. DTI Economics Paper 3. London: Department of Trade and Industry, 2003.
7. Мищенко В.В., Алтухов А.В.. Государственное регулирование экономики. Москва: Юность, 2005. 364 с.
8. Реальний сектор економіки України: пріоритети розвитку в умовах зміни вектора економічної політики: аналіт. доп. / О.В. Собкевич та ін. Київ: НІСД, 2017. 40 с.
9. Mascull B. Business Vocabulary in Use. Cambridge University Press, 2010. 176 p.
10. Cobuild C. Business Vocabulary in Practice. Cambridge University Press, 2011. 256 p.

References

1. Volot O.I., Plisko I.M. The real sector of the economy: the essence, components and its role in ensuring sustainable development of the state's economy. Scientific Herald of Polissia. 2016. Vol. 1(5). pp.23-30 (in Ukrainian).
2. Iliash N.I. Conceptual approaches to the definition of "real sector of the economy. Innovative economics. 2013. Vol. 8. pp. 59-62 (in Ukrainian).
3. Yurkiv N.Ya. Economic and institutional preconditions of economic security in the real sector of the economy. Project management and production development. 2012. Vol. 1. pp. 44-50 (in Ukrainian).
4. Bobrovska O.Yu., Svostenko T.O., Polska E.I. et.al. Ensuring competitiveness of regions in the context of economic development / ed. by O.Yu. Bobrovska; Dnipropetrovsk: DRIDU NADU, 2013. 48 p. (in Ukrainian).
5. Larina O.H. Assessment of the competitiveness of regions in the American and European model of development. Scientific Herald of ChDEIU. 2011. Vol. 2 (10). pp. 54-59 (in Ukrainian).
6. Porter M., Ketels C.. Competitiveness: Moving to the Next Stage. DTI Economics Paper 3. London: Department of Trade and Industry, 2003.
7. Myshchenko V.V., Altukhov A.V. State regulation of the economy, Yunost', Moscow: Youth, 2005. 364 p. (in Russian).
8. The real sector of the economy of Ukraine: the priorities of development in the conditions of changing the vector of economic policy / O.V. Sobkevych et.al. Kyiv: NISD, 2017. 40 p. (in Ukrainian).
9. Mascull B. Business Vocabulary in Use. Cambridge University Press, 2010. 176 p.
10. Cobuild C. Business Vocabulary in Practice. Cambridge University Press, 2011. 256 p.

ПРОХАР

Наталія Вікторівна
prohar.n@gmail.comк.е.н., доцент кафедри,
Полтавський університет
економіки і торгівлі

УДК 339.862: [336.741.236.2+336.226.1+657.21] (045)

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА
ОБЛІКУ ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙSPECIFICS OF STATE REGULATION,
TAXATION AND ACCOUNTING OF
IMPORT OPERATIONS

ГАСІЙ

Олена Володимирівна
o.v.hasii@gmail.comк.е.н., доцент кафедри,
Полтавський університет
економіки і торгівлі**PROKHAR Nataliia Viktorivna** – PhD in Economics, Associate Professor of department, Poltava University of Economics and Trade**HASII Olena Volodymyrivna** – PhD in Economics, Associate Professor of department, Poltava University of Economics and Trade

У статті досліджено правові аспекти державного регулювання переміщення товарів через митний кордон України, проведення попередньої оплати товарів та їх післяоплати, механізм оподаткування таких операцій, наведено бухгалтерські проведення з обліку імпортованих операцій на досліджуваному підприємстві, електронний варіант вантажної митної декларації, розглянуто особливості відображення в обліку операцій з імпорту товарів за допомогою сучасного програмного забезпечення. Запропоновано напрями вдосконалення чинного законодавства України.

* * *

В статье исследованы правовые аспекты государственного регулирования перемещения товаров через таможенную границу Украины, проведения предварительной оплаты товаров и их последующей оплаты, механизм налогообложения таких операций, приведены бухгалтерские проводки по учету импортных операций на исследуемом предприятии, электронный вариант грузовой таможенной декларации, рассмотрены особенности отражения в учете операций по импорту товаров с помощью современного программного обеспечения. Предложены направления совершенствования действующего законодательства Украины.

* * *

Introduction. The urgency of the study of the legal aspects of the state regulation of the movement of goods across the customs border of Ukraine, the prepaid payment of goods and their postpayment, the mechanism of taxation of such transactions and the registration with the help of modern software is due to the imperfection of the current legislation of Ukraine.

The **purpose** of the article is to examine the problematic aspects of state regulation, taxation and accounting for import operations and to develop directions for optimizing methodological approaches to reflecting such transactions in accounting.

Results. Analyzed the norms of the current legal acts defining the specifics of taxation and accounting for import operations, provides accounting entries for the accounting of import operations in the enterprise, the electronic version of the cargo customs declaration containing the distribution of the VAT amount in proportion to the contract value of the goods.

Conclusion. The article substantiates the need for amendments to the Tax and Customs Code of Ukraine in order to bring them into line with Provisions of the accounting standard "Stocks", specifying the list of primary documents submitted for customs control, simplification of documentary registration of import operations and acceleration of electronic declaration, the elimination of differences in the formation of contract and customs value of goods, the inclusion of individual costs to the sales value of imported goods. The bookkeeping records of import operations are considered taking into account the developed proposals.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, валютний контроль, імпорт, товари, митна вартість, оподаткування, облік

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, валютный контроль, импорт, товары, таможенная стоимость, налогообложение, учет

Keywords: foreign economic activity, currency control, import, goods, customs value, taxation, accounting

ВСТУП

Однією з найбільш прогресивних форм міжнародного співробітництва України з іншими країнами є здійснення зовнішньоекономічної діяльності, а саме експортно-імпортованих операцій, що забезпечують рух товарно-матеріальних цінностей, фінансових ресурсів, обмін досвідом, інноваційними технологіями тощо. Крім того, зовнішньоекономічні операції є вагомою складовою частиною доходів державного бюджету, а

тому є найважливішим чинником фінансування економічних та соціальних проектів держави.

Аналіз норм чинної нормативно-правової бази України, що регулює порядок здійснення експортно-імпортованих операцій, свідчить про неоднозначність трактування положень нормативно-правових актів, складність методичних підходів до обчислення окремих значень об'єктів оподаткування, нестабільність валютних курсів по відношенню до національної валюти України,

а отже, – до відсутності системного підходу в обліку та контролю зовнішньоекономічних операцій, що призводить до серйозних порушень суб'єктами господарювання валютного, податкового та митного законодавства. Вище викладене спричиняє необхідність вдосконалення методології обліку імпорتنих операцій та базується на спрощенні митного контролю зовнішньоекономічної діяльності.

Теоретичні аспекти документального оформлення, обліку та оподаткування експортно-імпорتنих операцій висвітлені у працях науковців, серед яких Ф.Ф. Бутинець, М.П. Войнаренко, Т.І. Войтенко, І.В. Жиглей, Л.І. Ірха, Г.Ю. Коблянська, В.Г. Козак, Ю.М. Лисенко, І.О. Лукашова, Л.І. Лук'яненко, Т.М. Мельник, О.О. Непочаєнко, Л.М. Очеретко, О.В. Сторожук, Н.В. Ульянова, Н.В. Федькевич, Р.Л. Цебень та інші.

Досліджені праці науковців висвітлюють проблеми оприлюднення переліку документів для оформлення імпорту товарів за кодами УКТ ЗЕД, складність документального оформлення таких операцій та їх непрозорість їх оподаткування, жорсткість валютного контролю, затягнення процедури електронного декларування тощо, що унеможливорює поживлення зовнішньоекономічної діяльності України.

МЕТОЮ СТАТТІ є розгляд проблемних аспектів державного регулювання, оподаткування й обліку імпорتنих операцій та розробка напрямів оптимізації методичних підходів до відображення в обліку таких операцій.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вирішення поставлених у статті завдань буде здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, абстрагування та порівняння, моделювання, систематизації та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Державне регулювання здійснення імпорتنих операцій в Україні визначається наступними нормативно-правовими актами: Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI; Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI; Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. № 959-XII; Закон України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 р. № 2473-VIII; Постанови Національного банку України від 02.01.2019 р. № 1-8; П(С)БО 9 «Запаси» від 20.10.1999 р. № 246.

Відповідно до ст. 53 Митного кодексу України, документами, які підтверджують митну вартість імпортованих товарів, є:

- 1) декларація митної вартості та документи, що її підтверджують, на підставі яких проводився розрахунок митної вартості;
- 2) зовнішньоекономічний договір (контракт) або документ, який його замінює, та додатки до нього у разі їх наявності;
- 3) рахунок-фактура (інвойс) або рахунок-проформа (якщо товар не є об'єктом купівлі-продажу);
- 4) якщо рахунок сплачено, – банківські платіжні документи, що стосуються оцінюваного товару;
- 5) за наявності – інші платіжні та/або бухгалтерські документи, що підтверджують вартість товару та

містять реквізити, необхідні для ідентифікації ввезеного товару;

6) транспортні (перевізні) документи, якщо за умовами поставки витрати на транспортування не включені у вартість товару, а також документи, що містять відомості про вартість перевезення оцінюваних товарів;

7) ліцензія на імпорт товару, якщо імпорт товару підлягає ліцензуванню;

8) якщо здійснювалося страхування, – страхові документи, а також документи, що містять відомості про вартість страхування [1].

Однак, якщо митний орган сумнівається у правильності визначення митної вартості товарів, на його письмову вимогу імпортер впродовж 10 календарних днів повинен надати (за наявності) такі додаткові документи:

1) договір (угоду, контракт) із третіми особами про поставку товарів;

2) рахунки про здійснення платежів третім особам на користь продавця;

3) рахунки про сплату комісійних, посередницьких послуг;

4) виписку з бухгалтерської документації;

5) ліцензійний чи авторський договір покупця, що стосується оцінюваних товарів та є умовою продажу оцінюваних товарів;

6) каталоги, специфікації, прейскуранти (прайс-листи) виробника товару;

7) копію митної декларації країни відправлення;

8) висновки про якісні та вартісні характеристики товарів, підготовлені спеціалізованими експертними організаціями, інформацію біржових організацій про вартість товару [1].

На думку авторів статті, Митний кодекс України потребує доопрацювання у частині зазначення конкретних назв документів, як повинні подаватися для митного контролю, а саме: банківські платіжні документи – платіжні доручення; документи, що підтверджують розрахунок митної вартості – рахунок перевізника та довідка про вартість транспортних послуг; виписка з бухгалтерської документації – конкретні назви первинних документів чи облікових регістрів, які цікаві для митниці тощо. Також є неприпустимим вживання термінів «інші платіжні та/або бухгалтерські документи, що підтверджують вартість товару», оскільки це призводить до зловживань контролюючими органами та перевищення їх службових повноважень.

Досліджуване підприємство ТОВ «ВІЗАР ПЛ» для здійснення імпорту товарів для митного контролю надає такі документи: контракт; додаткову угоду до контракту (при зміні реквізитів для оплати чи інших істотних умов контракту); специфікацію до контракту (якщо в контракті не прописано асортимент товарів, а лише вказано загальну суму контракту); інвойс; платіжне доручення (при передоплаті за товари); прайс-лист на товари, що підлягають імпорту; експортну накладну (при замитненні товару в іноземній країні); CMR (міжнародну товарно-транспортну накладну); сертифікат якості на товари; транспортні документи перевізника; декларацію про відповідність вимогам технічних регламентів; листи-пояснення від нерезидента-продавця; переклад документів продавця українською мовою, підтверджений печаткою підприємства-імпортера.

Загалом, неоднозначність трактувань положень Митного кодексу України та неконтрольоване збільшення кількості документів, що подаються до митного контролю, є важливою перепоною у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності з наступних причин:

- зарубіжні партнери не звикли працювати з договорами (контрактами), тому їх підписання та нанесення відбитку печатки потребує додаткових психологічних вмінь українського бухгалтера та знання іноземної мови. Печатка найчастіше знаходиться у головному офісі компанії, яка має безліч структурних підрозділів (філій, ліній), розміщених територіально достатньо віддалено один від одного. Тому дооформлення документів є ускладненим;

- оформлення специфікацій та додаткових угод на кожну окрему імпорتنу поставку має аналогічні складності, описані вище;

- оформлення інвойсу взагалі покладається на українського бухгалтера у випадку невідповідності сум та кількості товарів, зазначених у рахунку-фактурі поставачальника та в інвойсі. Такі розбіжності виникають у момент завантаження автомобіля, оскільки складно передбачити асортимент товарів, що фактично буде завантажений [4, с. 123-124].

Відповідно до Податкового кодексу України [2], імпорتنі операції оподатковуються митом (ставка залежить від коду УКТ ЗЕД), ПДВ (20,0 %, 7,0 %, 0 %) та іншими податками відповідно до законодавства (акцизний податок, якщо товар є підакцизним). Зазначені платежі обчислюються від митної вартості товарів, що використовується для державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Митною вартістю товарів, які переміщуються через митний кордон України, є вартість товарів, що використовується для митних цілей, яка базується на ціні, що фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари.

Визначення митної вартості імпортованих здійснюється за такими методами:

- 1) основний – за ціною договору (контракту) стосовно товарів, які імпортуються (вартість операції);

- 2) другорядні: за ціною договору стосовно ідентичних товарів; за ціною договору стосовно подібних (аналогічних) товарів; на основі віднімання вартості; на основі додавання вартості (обчислена вартість); резервний [1].

Водночас основним методом визначення митної вартості товарів, є метод «за ціною договору» (якщо імпортер надає митниці достатньо підтверджуючих документів). Інші методи застосовуються, якщо митна вартість товарів, на думку митниці, не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу.

Дискусійним, на думку авторів, є сутність митної вартості імпортованих товарів, від якої обчислюється податкове зобов'язання з ПДВ чи мита, що підлягають сплаті до бюджету.

Відповідно до ст. 190.1 Податкового кодексу України базою оподаткування ПДВ для товарів, що ввозяться на митну територію України, є договірна (контрактна) вартість, але не нижче митної вартості цих товарів, визначеної відповідно до Митного кодексу України, з урахуванням мита та акцизного податку, що підлягають сплаті і включаються до ціни товарів [2].

Отже, договірна (контрактна) вартість товарів вказується або у контракті, або у додатку до нього – специфікації, або в інвойсі. Методика її обчислення залежить від умов поставки Інкотермс – 2010, а саме: безпосередньо контрактна вартість чи вартість, що включає додаткові витрати (вартість транспортування товару до кордону України, транспортування товару по території України до покупця тощо).

Таким чином, митна вартість товарів не завжди є договірною (контрактною) вартістю, що передбачає ускладнення при обчисленні податків і зборів. Крім того, ПДВ обчислюється, виходячи з вартості товарів, до якої включені мито та акцизний податок, що свідчить про подвійність оподаткування та завищення суми ПДВ, який сплачується до бюджету.

Суперечності також існують при визначенні первісної вартості імпортованих товарів, яка визначається на рахунку 28 «Товари» та в подальшому буде складовою частиною продажної вартості. Так, відповідно до П(С)БО 9 «Запаси», первісна вартість товарів включає: суми, що сплачуються згідно з договором поставачальнику за вирахуванням непрямих податків; суми ввізного мита; суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству; транспортно-заготівельні витрати; інші витрати [3]. Отже, дискусійною є база для оподаткування ПДВ при продажу товарів: необхідно враховувати договірну (контрактну) вартість, регламентовану Податковим кодексом України, яка не містить додаткових витрат (транспортних послуг, послуг терміналу та брокерських послуг) чи всі складові первісної вартості відповідно до П(С)БО 9 «Запаси».

На думку авторів статті, економічно обґрунтованим є обчислення ПДВ не від договірної (контрактної) вартості товарів, а від вартості товарів, що включає всі понесені витрати на придбання товарів та їх доведення до стану, придатного для продажу, що відповідає вимогам П(С)БО 9 «Запаси».

Облік імпорту товарів на прикладі ТОВ «ВІЗАР ПЛ» узагальнено у табл. 1.

В інформаційній системі «1С: Підприємство – Управління торговим підприємством для України, редакція 1.2» вантажна митна декларація міститиме суму ПДВ, що відноситься на вартість придбаних товарів. При цьому ПДВ розподіляється між видами товарів пропорційно до їх вартості (рис. 1).

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження особливостей державного регулювання, оподаткування та обліку імпорتنих операцій дає підстави для наступних висновків. Чинне законодавство України стосовно імпорту товарів містить окремі суперечності та норми, що можна розуміти й трактувати неоднозначно, що призводить до порушення законодавства платниками податків та перевищення повноважень контролюючими органами. Тому авторське бачення вдосконалення чинної нормативно-правової бази полягає в наступному:

- уточнення окремих норм Митного кодексу України стосовно подання імпортерами документів для митного контролю з врахуванням пропозицій авторів забезпечить прозорість електронного декларування;

Таблиця 1

Облік імпорту товарів по ТОВ «ВІЗАР ПЛ» за квітень 2019 р.

Зміст операції	Д ^т	К ^т	Сума, грн.
1. Списано банком з поточного рахунку підприємства суму грошових коштів для купівлі іноземної валюти (2800 €, курс - 30,833400)	333	311	86333,52
2. Переведено суму списаних грошових коштів для зарахування на транзитний рахунок банку 29003179 (2800 €, курс - 30,451947)	334	333	85265,45
3. Списано з поточного рахунку комісію за купівлю іноземної валюти (0,5 %)	92	333	429,52
4. Відображено негативну курсову різницю при купівлі валюти	942	333	638,55
5. З поточного рахунку сплачено за переказ коштів в іноземній валюті (25,0 \$)	92	311	672,23
6. Зараховано кошти в іноземній валюті на валютний рахунок підприємства (2800 €, курс - 30,451947)	312	334	85265,45
6. З валютного рахунку перераховано аванс іноземному постачальнику (2800 €, курс - 30,451947)	3712	312	85265,45
7. З поточного рахунку сплачено передоплату за митне оформлення	641	311	21000,00
8. Оприбутковано товар, що надійшов від іноземного постачальника (2203 €, курс - 30,2427740)	281	632	66624,83
9. Проведено взаємозалік заборгованості за виданим авансом	632	3712	66624,83
10. Включено до вартості товарів ПДВ, що сплачений митниці	281	641	20524,97
11. Включено до вартості товарів вартість послуги з перебування транспортного засобу з вантажем в зоні митного контролю	281	631	350,00
12. Включено до вартості товарів вартість послуги брокера з митного оформлення товарів	281	631	1500,00
13. Включено до вартості товарів вартість послуги з транспортування товарів	281	631	46454,00

1С:Підприємство - Управление торговим предприятием для Украины, редакция 1.2

Файл Правка Операции Справочники Документы Отчеты Сервис Окна Справка

Переключити інтерфейс

ГТД по импорту: Проведен

Номер: 0000000001 от: 15.04.2019 21:14:47

Организация: ТОВ "ВІЗАР ПЛ"

Танкожия: Волинська митниця ДФС

Поставщик: FALK RECYCLING

Отразить в: ☒ упр. учете ☒ бух. учете

☒ Документ оформлен в электронном виде

Договор с танкожией: Договор митного оформлення

Договор пост.: Основной договор

Основные Разделы ГТД Дополнительно Счета учета расчетов Счета учета прочие

Танкожия стоимость: 102 624,88 Ставка пошлины: 0,00 Пошлина: 0,00

Ставка акциза: 0,00 Акциз: 0,00

Ставка НДС: 20% НДС: 20 524,97

Товары по разделу 1 (11 поз.) Оборудование по разделу 1 (0 поз.)

N	Номенклатура	Серия номенк...	Количество	Ед.	К.	Фактурная ст...	Сумма пошлин...	Сумма акциза	Сумма НДС	Документ п...	Заказ покуп...	Счет учета
1	Сендвіч-панель стельовий, брак, неконцил., 0376-2019		86,000	м2	1,000	20 950,34			6 409,98	Поступлени...		281
2	Сендвіч-панель стельовий, брак, неконцил., 0357-2019		28,000	м2	1,000	2 984,29			913,05	Поступлени...		281
3	Сендвіч-панель стельовий, брак, неконцил., 0473-2019		27,000	м2	1,000	2 877,71			880,44	Поступлени...		281
4	Сендвіч-панель стельовий, брак, неконцил., 0350-2019		40,000	м2	1,000	4 263,27			1 304,35	Поступлени...		281
5	Сендвіч-панель стельовий, брак, неконцил., 0354-2019		58,000	м2	1,000	6 181,75			1 891,32	Поступлени...		281
6	Сендвіч-панель стельовий, брак, неконцил., 0340-2019		11,000	м2	1,000	2 679,77			819,88	Поступлени...		281
7	Сендвіч-панель стельовий, брак, неконцил., 0358-2019		38,000	м2	1,000	9 257,39			2 832,31	Поступлени...		281

Всего (грн): 67 085,64 Пошлина (грн): Акциз (грн): НДС (грн): 20 524,97

Комментарий:

Поступления товаров и услуг Покупка, комиссия, На... Структура подчиненности д... ГТД по импорту: Проведен

Для одержання підказки натисніть F1

пуск Стаття оподаткування... 1С:Підприємство - У... EN 18:59

Рис. 1. Розподіл суми ПДВ у програмі «1С: Підприємство – Управління торговим підприємством для України, редація 1.2»

– спрощення процедури митного оформлення імпорту товарів через скорочення кількості поданих документів для митного контролю є запорукою зміцнення партнерських відносин між Україною та країнами ЄС;

– усунення розбіжностей у Митному та Податковому кодексах України, а також в П(С)БО 9 «Запаси» стосовно формування митної вартості імпортованих товарів, включення окремих складових до первісної вартості придбаних товарів, що були імпортовані в Україну, для достовірного і правильного розрахунку податків і зборів забезпечить поповнення державного бюджету та виконання ним його соціальних функцій.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси": Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
4. Прохар Н.В. Оподаткування імпортих операцій юридичних осіб: проблеми та напрями вирішення. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: проблеми теорії та практики: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Полтава, 21-22 трав. 2018 р.). Полтава: ПУЕТ, 2018. С. 122-125.

References

1. Customs Code of Ukraine vid 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (in Ukrainian).
2. Tax Code of Ukraine vid 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (in Ukrainian).
3. Accounting Standards 9 "Inventories" dated 20.10.1999 № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (in Ukrainian).
4. Prokhar N.V. Taxation of import operations of legal entities: problems and directions of decision. Accounting and analytical support for enterprise management: problems of theory and practice: materials of International science and practice internet-conference (Poltava, May 21-22, 2018). Poltava: PUET, 2018. pp. 122-125.

ТОХТАМИШ

Тетяна Олександрівна
tunechka10@gmail.com

УДК 336.67

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ
НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ
ПІДПРИЄМСТВАк. е. н., доцент, Харківський
національний університет
будівництва та архітектуриANALYSIS OF FACTORS THAT AFFECT
THE FINANCIAL STABILITY OF THE
ENTERPRISE

МУДРИЙ

Костянтин Олексійович
inno.sleepy@gmail.comбакалавр, Харківський
національний університет
будівництва та архітектури**TOKHTAMYSH Tetiana Oleksandrivna** – PhD in Economics, Associate Professor, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture**MUDRYI Kostiantyn Oleksiiovych** – Bachelor, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture

У статті представлено класифікацію факторів впливу на фінансову стійкість підприємства та виділено ті, що спричиняють найбільший вплив на неї. Розглянуто зовнішні та внутрішні фактори, а також виділено особливості перших. Для визначення ступеня впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємства, застосовано методику Т.Е.М.Р.Л.Е.С., а також виділено основні чинники зовнішнього середовища. При проведенні Т.Е.М.Р.Л.Е.С.-аналізу розглянуто технологічні, екологічні, ринкові, політичні, законодавчі та соціальні фактори. За ступенем значущості фактори поділяються на базові, похідні та деталізуючі.

* * *

В статье представлена классификация факторов влияния на финансовую устойчивость предприятия и выделены те, которые оказывают наибольшее влияние на нее. Рассмотрены внешние и внутренние факторы, а также выделены особенности первых. Для определения степени влияния внешней среды на деятельность предприятия, применена методика Т.Е.М.Р.Л.Е.С., а также выделены основные факторы внешней среды. При проведении Т.Е.М.Р.Л.Е.С.-анализа рассмотрены технологические, экологические, рыночные, политические, законодательные и социальные факторы. По степени значимости факторы делятся на базовые, производные и детализирующие.

* * *

Introduction. The article states that the activity of any enterprise in the context of increasing globalization processes in the economy is constantly exposed to various uncertain factors caused by the instability of the political situation in the country and the growing competition in the market. These factors can lead to both positive and negative changes in the activities of the enterprise.

Purpose. The purpose of the article is to study the factors affecting the financial stability of the enterprise for various reasons.

Results. The article presents the classification of factors influencing the financial stability of an enterprise and identifies those that have the greatest impact on it. External and internal factors are considered, and also features of the first are allocated. To determine the degree of influence of the external environment on the activities of the enterprise, the method of T.E.M.P.L.E.S. was applied, and the main factors of the external environment were identified. During the T.E.M.P.L.E.S.-analysis, technological, environmental, market, political, legislative and social factors were considered. According to the degree of significance factors are divided into basic, derivative and detailing. It was noted that with a constant need for resources and a simultaneous decrease in the own financial resources of enterprises, it becomes necessary to borrow them, which in turn leads to an increase in the price of borrowed resources, and the possibility of using them to increase the return on equity can be complicated, as a result.

Conclusion. Solving the problem of ensuring financial stability is achieved by analyzing the internal and external factors affecting the financial sustainability of an enterprise. Only through the development of a personal management system of financial sustainability factors can we identify the most significant factors affecting financial sustainability and develop an effective system of actions to overcome them.

Ключові слова: фінансова стійкість підприємства, внутрішні фактори, зовнішні фактори, базові фактори, похідні фактори, деталізуючі фактори

Ключевые слова: финансовая устойчивость предприятия, внутренние факторы, внешние факторы, базовые факторы, производные факторы, детализирующие факторы

Keywords: financial stability of the enterprise, internal factors, external factors, basic factors, derivative factors, detailed factors

ВСТУП

Діяльність будь-якого підприємства в умовах підвищення процесів глобалізації в економіці постійно піддається впливу різноманітних факторів та невизначених чинників, зумовлених нестабільністю політичної ситуації в країні та зростанням конкуренції на ринку. Ці фактори можуть призвести як до позитивних, так і до негативних змін в діяльності підприємства.

Збереження фінансової стійкості підприємства та мінімізація впливу цих різноманітних чинників є необ-

хідною умовою існування кожного підприємства. Саме тому гостро постає потреба дослідження факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства.

Питання аналізу та виявлення факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства завжди було об'єктом дослідження вітчизняних та закордонних вчених. Даному питанню бути присвячені роботи таких науковців та практиків, як: І.О. Бланк, Ю.С. Цал-Цалко, О.Я. Базілінська, Г.В. Савицька, М.Д. Білик, О.В. Крухмаль, В.П. Привалов, Л.М. Шабліста, Л.А. Кос-

тирко, О.О. Терещенко, А.В. Василенко, Т.О. Фролова, О.А. Островська, В.В. Коваленко, І.Г. Ловінська, О.В. Павловська, А.М. Поддєрьогін, Н.А. Мамонтова, А.І. Ковальов та багато інших.

МЕТОЮ СТАТТІ є дослідження факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства за різними ознаками.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі роботи застосовувались такі методи економічних досліджень: системно-структурний, абстрактно-логічний, графічний.

Методичною та інформаційною основою статті є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали періодичних видань, ресурси Internet.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінансова стійкість підприємства формується під впливом багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів.

Їх невизначеність негативно впливає на діяльність підприємств, що спричиняє відсутність забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості. У свою чергу позитивні значення показників фінансової стійкості є підґрунтям для нормального функціонування підприємств і поступового зростання їх економічного потенціалу.

Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість підприємства наведена у табл. 1 [1, с. 83].

Як видно з табл. 1, класифікація факторів впливу на фінансову стійкість підприємства є досить різноманітною. Серед дослідників найбільша увага приділяється факторам, що залежать від місця виникнення, оскільки ефективність підприємства залежить як від внутрішнього, контрольованого середовища, так і зовнішнього, неконтрольованого, державного середовища.

Розглянемо більш детально найпоширеніші фактори, що впливають на фінансову стійкість підприємства (рис. 1).

Таблиця 1

Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість підприємства [1, с. 83]

Класифікаційна ознака	Фактори	Характеристика
1	2	3
За інтенсивністю взаємодії	Взаємопов'язані	Фактори взаємопов'язані між собою, тобто реалізація одного фактора зумовила дію іншого
	Невзаємопов'язані	Фактори невіднопов'язані між собою
За місцем виникнення	Внутрішні	Залежать від діяльності підприємства
	Зовнішні	Не залежать від діяльності підприємства
За важливістю результату	Основні	Значно впливають на фінансову стійкість підприємства
	Другорядні	Не значно впливають на фінансову стійкість підприємства
За характером впливу	Екстенсивні	Результатом впливу факторів є кількісний приріст результативного показника
	Інтенсивні	Результатом впливу факторів є якісний приріст результативного показника
За терміном використання	Поточні	Можуть сколивати фінансову стійкість підприємства у короткостроковій перспективі
	Перспективні	Можуть сколивати фінансову стійкість підприємства у довгостроковій перспективі
За способом виявлення	Явні	Можуть бути виявлені в результаті експрес-аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства
	Сховані	Можуть бути виявлені за поглибленого аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства
За часом дії	Постійні	Фактори, характер впливу яких на фінансову стійкість підприємства з часом суттєво не змінюється
	Змінні	Фактори, характер впливу яких на фінансову стійкість підприємства постійно змінюється
За ступенем поширення	Загальні	Діють у всіх галузях економіки
	Специфічні	Діють в умовах окремої галузі економіки або підприємства
За можливістю виміру впливу	Вимірювані	Вплив факторів на фінансову стійкість підприємства може бути кількісно оцінено
	Не вимірювані	Вплив факторів на фінансову стійкість підприємства не можливо кількісно оцінити
За структурою	Прості	Фактори не можливо розложити на окремі елементи
	Складні	Фактори може бути проаналізовано за елементами

1	2	3
За колективом	Суб'єктивні	Залежать від діяльності юридичних та фізичних осіб
	Об'єктивні	Не залежать від діяльності юридичних та фізичних осіб
За властивостями явищ	Кількісні	Фактори відображають кількісну визначеність явищ
	Якісні	Фактори визначають внутрішні якості, ознаки та особливості явищ
За ступенем значущості	Першого рівня	Фактори безпосереднього впливу на фінансову стійкість підприємства
	Другого рівня	Фактори опосередковано впливають на фінансову стійкість підприємства
	Третього рівня	Фактори диверсифікованого впливають на фінансову стійкість підприємства

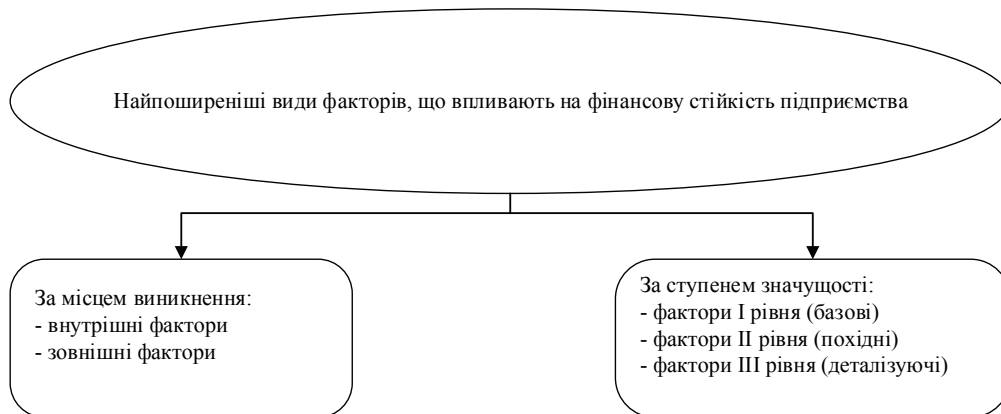

Рис. 1. Найпоширеніші фактори, що впливають на фінансову стійкість підприємства

Як видно з рис. 1, фактори класифікуються за місцем виникнення та за ступенем значущості. За першою ознакою фактори поділяються на внутрішні та зовнішні. Найбільший вплив на фінансову стійкість підприємства мають наступні внутрішні фактори:

- недосконала організаційна структура;
- неефективність інвестиційно-інноваційної політики;
- недостатність фінансових ресурсів;
- низький контроль за усіма процесами на підприємстві.

До внутрішніх факторів, що характеризуються значним негативним впливом на фінансову стійкість підприємств відносять [2, с. 152]:

- зростання дебіторської заборгованості;
- недостатність власних оборотних коштів;
- неефективність фінансових вкладень;
- значний відсоток морального та фізичного знецінення основних активів;
- низький рівень технологічного оновлення;
- відсутність достатньої мотивації працівників підприємства.

Особливість зовнішніх факторів полягає в тому, що вони, у більшості випадків, не підлягають регулюванню з боку керівництва підприємства. Для визначення ступеня впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємства, нами застосовано методику T.E.M.P.L.E.S. (Technology, Economics, Market, Politics, Laws, Ecology, Society). Вона дозволяє розглянути групу питань, пов'язаних із зовнішнім середовищем, розділивши їх на кілька підгруп для відповідного визначення і класифікації. Сутність цієї методики полягає в тому, що кожне з виділених питань аналізується для з'ясування труднощів, які можуть виникнути під час роботи у даній сфері і які при цьому відкриваються позитивні можливості стосовно їх вирішення. При проведенні T.E.M.P.L.E.S.-аналізу необхідно розглянути

технологічні, екологічні, ринкові, політичні, законодавчі та соціальні фактори [3].

Основні чинники зовнішнього середовища та їх групування за методикою T.E.M.P.L.E.S. наведено у табл. 2.

На нашу думку, класифікація факторів впливу на фінансову стійкість за місцем виникнення є найбільш загальною та може бути застосована на будь-якому підприємстві. Залежно від рівня виникнення та ступеня значущості на фінансову стійкість підприємства виділяють 3 групи факторів.

Фактори I рівня – це узагальнюючі (базові) чинники, які є результатом впливу чинників II і III рівнів і водночас виступають генератором взаємодії більш дрібних чинників [4, с. 194].

До чинників I рівня відносять фазу економічного розвитку системи та стадію життєвого циклу підприємства. Фаза економічного розвитку системи впливає на темпи виробництва та реалізації продукції, рівень інвестицій підприємства у товарні запаси, а також на доходи підприємства та населення. Наприклад, у період економічної кризи темпи реалізації продукції відстають від темпів її виробництва, що призводить до скорочення збуту за одночасного зменшення доходів підприємств і рівня доходів населення.

Результатом такої ситуації є зниження ліквідності підприємств та їх платоспроможність, що негативно впливає на рівень фінансової стійкості підприємства [5, с. 71].

Наступним чинником I рівня є стадія життєвого циклу підприємства. На цей чинник потрібно звернути особливу увагу, адже при визначенні загально-економічної мети діяльності підприємства, для досягнення якої будуть спрямовуватись всі інші його стратегії, він є основоположним.

Таблиця 2

Основні чинники зовнішнього середовища за методикою Т.Е.М.Р.Л.Е.С.

Група факторів	Чинники	Напрямок проведення аналізу чинників
Економічно-соціальні	- темпи розвитку національної економіки; - рівень галузево-регіонального розвитку; - динаміка і кон'юнктура ринку; - темп інфляції; - рівень безробіття; - державна політика у питаннях формування ціноутворення та розміру мінімальної заробітної плати; - швидкість зростання доходів громадян; - рівень та динаміка освіти та культури населення; - чисельність та структура населення.	- оцінка попиту і пропозиції на цільовому ринку; - чутливість підприємства до вартості позикового капіталу; - аналіз тенденцій фондового та валютного ринку; - оцінка внутрішньогалузевої конкуренції; - опрацювання статистичних даних країни задля оцінки макроекономічних показників (рівень безробіття, рівень зайнятості, ВВП, ВНР тощо); - вплив структури населення на діяльність суб'єкта господарювання.
Ситуаційно-політичні	- політична ситуація; - рівень політичної стабільності; - рівень корупції; - адміністративні перешкоди; - система забезпечення і охорони прав власності.	- очікування рішень посадових осіб; - вплив реформ та програм уряду на діяльність підприємства; - оцінка політичних змін у країні.
Нормативно-правові	- нормативно-правове забезпечення у сфері трудових відносин та динаміка їх змін; - нормативно-правові акти у питаннях регулювання господарської діяльності; - законодавство в сфері оподаткування.	- дослідження змін і тенденцій, як на рівні держави, так і на місцевому рівні, які прямо чи опосередковано можуть вплинути на діяльність підприємства; - оцінка впливу чинного законодавства на рівень конкуренції на ринку.
Технологічні	- розвиток нових технологій та можливість їх запровадження на підприємстві; - новітні стандарти техніки та обладнання.	- аналіз можливостей підприємства вводити у виробничий процес новітні технології; - оцінка можливості запровадження нових методів отримання, зберігання та оброблення інформації.
Екологічні	- нормативно-правове забезпечення та стандарти у сфері охорони здоров'я та екологічної безпеки.	- аналіз впливу підприємства на екологію регіону; - оцінка діяльності конкурентів в екологічній сфері.

На підприємстві необхідно приділяти значну увагу з'ясуванню специфіки кожної окремої стадії його розвитку, оскільки саме вона буде визначати його потенційні можливості стосовно забезпечення обсягів діяльності, а отже, величини прибутку, формування приросту активів та їх фінансування у необхідному обсязі за рахунок власних фінансових ресурсів з метою самофінансування, і разом з цим опосередковано формуватиме певний ступінь фінансової стійкості та стабільності фінансової діяльності підприємства [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 127].

Фактори II рівня є похідними. Вони є результатом дії базових чинників. До чинників II рівня відносять:

- грошово-кредитну політику;
- амортизаційну політику;
- середній рівень доходів населення;
- соціальну політику держави;
- демографічну ситуацію;
- податкову політику держави;
- загальний рівень стабільності;
- стратегію управління обсягами діяльності;
- стратегію управління капіталом;
- стратегію управління активами;
- стратегію управління грошовими потоками.

Чинники II рівня бувають зовнішніми та внутрішніми. Вплив зовнішніх чинників пов'язаний із державним регулюванням (фінансова, податкова, амортизаційна,

грошово-кредитна, соціальна й демографічна політика тощо). Від напрямів, ступеня відповідності, видів, методів цього регулювання та фази економічного циклу залежатимуть характер і глибина впливу деталізаційних чинників.

Внутрішні чинники включають в себе стратегію управління обсягами діяльності підприємства, політику управління його активами та власним і позиковим капіталом, та забезпечують фінансову стійкість.

Розробка стратегії передбачає визначення загальної потреби в активах, їх оптимальної структури при одночасному визначенні джерел фінансування цієї потреби й оптимізації структури капіталу, що, зі свого боку, є гарантом досягнення ефективної пропорційності між коефіцієнтом фінансової прибутковості та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства. Досягнення потрібного співвідношення між коефіцієнтом прибутковості й коефіцієнтом фінансової стійкості повинно бути головною метою підприємства, оскільки цей чинник сприяє збільшенню його ринкової вартості [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Фактори III рівня є деталізуючими. З їх допомогою з'ясовують і деталізують механізм впливу похідних чинників на фінансовий стан підприємства. Деталізуючими чинниками є:

- середній рівень доходів населення;
- рівень інфляції;

- рівень конкуренції;
- стратегія управління ризиком;
- склад та структуру активів;
- стратегія управління власними фінансовими ресурсами та позиковим капіталом.

Вплив факторів III рівня на фінансову стійкість підприємства є диференційованим, тому за їх значущістю одним із найважливіших внутрішніх чинників фінансової стійкості є вірний вибір стратегії управління активами. Від того, який загальний обсяг оборотних коштів має підприємство, та від того яка кількість запасів та активів знаходяться у грошовій формі, залежить фінансова стійкість підприємства.

Другим за значущістю внутрішнім чинником III рівня є стратегія управління капіталом (оптимізація складу та структури джерел фінансування активів, а також власних фінансових ресурсів). Зі збільшенням обсягу власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел збільшуються також потенційні можливості підприємства.

Зовнішнім фактором III рівня, що впливає на ступінь фінансової стійкості, є рівень інфляції. Під впливом інфляції зменшується обсяг чистого прибутку підприємства, що призводить до зниження обсягу власних фінансових ресурсів, які формуються за рахунок внутрішніх джерел.

При постійній потребі в ресурсах та одночасному зменшенні власних фінансових ресурсів підприємств з'являється необхідність їх запозичення, що в свою чергу призводить до зростання ціни на позикові ресурси, та ускладнюється можливість їх використання для збільшення прибутковості власного капіталу, внаслідок чого може зростати вартість капіталу підприємства. Усе це в сукупності сприяє зниженню ринкової вартості підприємства [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

ВИСНОВКИ

Таким чином, розв'язання проблеми забезпечення фінансової стійкості досягається за рахунок аналізу внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства. Лише за рахунок розробки персональної системи управління факторами втрати фінансової стійкості можна визначити найбільш вагомні чинники, що впливають на фінансову стійкість, та розробити ефективну систему дій стосовно їх подолання.

Список використаних джерел

1. Самарченко Є.О. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості підприємства. Актуальні проблеми сьогодення. Харків, 2018. №5. С. 82-84.
2. Сізова А.В. Економічна сутність фінансової стійкості

підприємства та напрями її забезпечення. Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ: Економічні науки. Суми, 2012. №2. С. 145-156.

3. Стрельченко К.С., Кузнецова Л.Г. Методика аналізу глобального макроокруження TEMPLES. Научные исследования: от теории к практике: материалы III Междунар. науч.-практ. конф. (г. Чебоксары, 30 апр. 2015 г.). Чебоксары: ЦНС "Интерактив плюс", 2015. С. 325-328.

4. Гапак Н.М., Капштан С.А. Особливості визначення фінансової стійкості підприємств. Науковий вісник Ужгородського університету. Ужгород, 2014. Вип. 42. С. 191-196.

5. Гончарова А.І. Відновлення платоспроможності підприємства: модель оздоровлення фінансів. Фінанси України. Київ, 2014. № 8. С. 68-78.

6. Дем'яненко І.В. Фінансова стійкість підприємства та її регулювання. Фінанси України. Київ, 2012. № 5. С. 127-129.

7. Стрішенець О.А. Аналітичний огляд фінансової стійкості підприємства. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк, 2018. №3. С. 58-65.

8. Павленко О.П., Семиліт І.В. Економічна сутність фінансової стійкості підприємств: фактори впливу, оцінка та джерела фінансування. Молодий вчений. Херсон, 2016. № 7. С. 113-116.

References

1. Samarchenko Ye.O. Methodological approaches to assessing financial sustainability of an enterprise. Actual problems of the present. Kharkiv, 2018. № 5. pp. 82-84 (in Ukrainian).

2. Sizova A.V. The economic essence of financial stability of the enterprise and its sources of support. Youth Scientific Bulletin UAB NBU: Economic Sciences. Sumy, 2012. № 2. pp. 145-156 (in Ukrainian).

3. Strelchenko K.S., Kuznetsova L.H. The method of analysis of the global macro-environment TEMPLES. Scientific research: from theory to practice: Proceedings of the III Intern. scientific-practical conf. (Cheboksary, April 30, 2015). Cheboksary: CNS "Interactive plus", 2015. pp. 325-328 (in Russian).

4. Hapak N.M., Kapshtan S.A. Features of determining the financial stability of enterprises. Scientific herald of Uzhgorod University. Uzhhorod, 2014. Issue 42. pp. 191-196 (in Ukrainian).

5. Honcharova A.I. Restoration of solvency of the enterprise: a model of financial rehabilitation. Finances of Ukraine. Kyiv, 2014. № 8. pp. 68-78 (in Ukrainian).

6. Demianenko I.V. Financial stability of the enterprise and its regulation. Finances of Ukraine. Kyiv, 2012. № 5. pp. 127-129 in Ukrainian.

7. Strishenets O.A. Analytical review of financial sustainability of the enterprise. Economic Journal of Lesya Ukrainka East-European National University. Lutsk, 2018. № 3. pp. 58-65 (in Ukrainian).

8. Pavlenko O.P., Semylyt I.V. The economic essence of financial sustainability of enterprises: factors of influence, estimation and sources of financing. Young scientist. Kherson, 2016. № 7. pp. 113-116 (in Ukrainian).

ІВАНОВА

Марина Володимирівна
470629.marina@gmail.com

УДК 330.101.52

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯКІСНИХ
ЗМІН У ПРОМИСЛОВОСТІк.х.н., доцент, ДВНЗ “Український
державний хіміко-технологічний
університет”STATISTICAL ANALYSIS OF
QUALITATIVE CHANGES IN
INDUSTRY

САННИКОВА

Світлана Федорівна
svsannikova@ukr.netк.т.н., доцент, Національний
технічний університет
“Дніпровська політехніка”*IVANOVA Maryna Volodymyrivna – PhD in Chemistry, Associate Professor, Ukrainian State Chemical Technology University**SANNIKOVA Svitlana Fedorivna – PhD in Engineering, Associate Professor, NTU "Dnipro Polytechnic"*

У статті проведено статистичне дослідження технологічного аспекту виробничо-господарської діяльності переробних підприємств промисловості України. Для ідентифікації якісних змін було обрано показники використання основних виробничих ресурсів підприємств: матеріальних та трудових. Визначено природу переходу кількісних змін в діяльності промислових підприємств в якісні, що простежується в зміні характеру промислових технологій. Доведено факт адаптації промислових підприємств до ринкових умов в такий спосіб, коли більш інтенсивна експлуатація трудових ресурсів компенсує накопичення зносу основних засобів.

* * *

В статье проведено статистическое исследование технологического аспекта производственно-хозяйственной деятельности перерабатывающих предприятий промышленности Украины. Для идентификации качественных изменений были выбраны показатели использования основных производственных ресурсов предприятий: материальных и трудовых. Выявлен факт и раскрыта природа перехода количественных изменений в деятельности предприятий в качественные, что связывается с изменением характера промышленных технологий. Доказано, что адаптация промышленных предприятий к рыночным условиям происходит посредством более интенсивной эксплуатации трудовых ресурсов для компенсации накопленного износа основных средств.

* * *

The article deals with the technological aspect of economic activity of processing enterprises of the Ukrainian industry. The official statistics were used as the information base of the study. The theoretical analysis showed low economic efficiency of industrial enterprises and the absence of prospects for their intensive development while maintaining inertia, the existing level of material and technical base and technologies. The technological backlog of industrial enterprises is reflected in the socio-economic consequences and the situation in the whole economy. The hypothesis that under such conditions new adaptive possibilities of adaptation of industrial enterprises to objective realities mature is expressed. These adaptive possibilities are related to the concept of "qualitative changes in industry" and are defined by the technological, social and market components. It is substantiated that the acquisition of qualitative changes is due to the accumulation of quantitative ones.

The subject of research for the identification of qualitative changes was chosen the technological component. Its content includes indicators of the use of the main productive resources of processing enterprises: material and labor. The chain indexes of these indicators are calculated.

It is shown that the technological component of qualitative changes in processing enterprises is directly related to the technical level of industrial technologies. The dynamics and nature of changes in industrial technologies are established by comparison of the average values of indices of consumption of productive resources. In recent years, technology has become more material-intensive and less salary-(labor)intensive. It was found out that in objective conditions of scientific and technical development and the replacement of this kind of live labor, "under-armament" of labor goes against the modern practice of effective management.

The fact of the transition of quantitative changes in the activity of industrial enterprises in the qualitative level is determined. It is the change of the nature of industrial technologies. The fact of adaptation of industrial enterprises to market conditions is proved in such a way that more intensive exploitation of labor resources compensates for the accumulation of depreciation of fixed assets.

Ключові слова: промисловість, переробні підприємства, статистичний аналіз, якісні зміни, продуктивність праці

Ключевые слова: промышленность, перерабатывающие предприятия, статистический анализ, качественные изменения, производительность труда

Keywords: industry, processing enterprises, statistical analysis, qualitative changes, labor productivity

ВСТУП

Промислове виробництво завжди було основою економічної незалежності України. Навіть з урахуванням специфіки сучасних економічних відносин і розвитком нематеріальної сфери роль промисловості в економіці неможна недооцінювати. Маючи надзвичайний вплив на загальний стан української економіки, промисловість визначає її експортний потенціал і є ключовим фактором соціально-економічного розвитку

країни. Аналітичну оцінку економічного стану і розвитку вітчизняних промислових підприємств найбільш ґрунтовно подано у наукових працях вчених Інституту економіки промисловості НАН України та Інституту економіки та прогнозування НАН України [1-5]. Зокрема, це стосується досліджень О.І. Амоші, Н.Є. Брюховецької, І.П. Булеєва, Ю.С. Залозної, Л.О. Збаразької, А.І. Землянкіна, Ю.В. Кіндзерського, Л.І. Федулової, Ю.М. Харазішвілі та ін.

Доведено, що роками накопичені технологічні проти-

річчя у господарській діяльності промислових підприємств у кінцевому підсумку відбилися у соціально-економічних наслідках і ситуації у масштабах усієї економіки: глибокою диференціацією доходів населення, зниженням життєвого рівня, обмеженістю фінансових ресурсів людського розвитку, у підсумку – підвищенням соціальної напруженості [5]. Зменшення ефективності виробництва зробило промисловість України вкрай непривабливою для будь-якої участі у сучасних ланцюжках виробництва доданої вартості з використанням глобальних механізмів ТНК [3].

В авторських роботах із вивчення економічної ефективності промислового виробництва України, зокрема у [6], виявлено не тільки низьку його ефективність, але й відсутність перспектив інтенсивного розвитку при збереженні інерції та існуючого рівня матеріально-технічної бази і технологій. Очікування помітних інноваційних змін з боку практичного впровадження досягнень вітчизняної науки теж є занадто оптимістичним [7].

Постановка завдання дослідження

Відомі наукові дослідження з економічного стану і динаміки господарської діяльності промислових підприємств у виробничому, інноваційному, зовнішньо-економічному напрямках вже дали узагальнення їх оцінки, пояснили глибинні причини економічних явищ і обґрунтували певні макро-прогнози на перспективу. У той же час, пам'ятаючи про «невидиму руку ринку», можна припустити, що в сучасних умовах визрівають нові можливості промислових підприємств стосовно пристосування або адаптації до ринкових умов в українських реаліях. Кількісне накопичення таких адаптивних пристосувань очікувано перейде до нового якісного стану господарювання підприємств. Наразі

широко не освітлені кількісні оцінки поточних змін у контексті якісного їх перетворення у нові можливості і ринкові переваги промислових підприємств, тому, на нашу думку, вони вимагають, узагальненого вивчення і пояснення.

МЕТОЮ РОБОТИ є розкриття сутності «якісних змін» у виробничо-господарській діяльності промислових підприємств і виявлення їх у динаміці економічних показників на основі аналізу статистичних даних.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботі застосовано такі наукові методи: емпіричні (спостереження, порівняння, індексний аналіз) та теоретичні (абстрагування, дедукція, аналіз, синтез, логічний підхід). Інформаційною базою емпіричних досліджень були офіційні статистичні дані.

РЕЗУЛЬТАТИ

Досить повне і логічне трактування якісних змін у розвитку і діяльності промислових підприємств подано у роботах [8, 9]: у розумінні їх авторів, до якісних змін можна віднести зростання виробничих можливостей (потенціалу) підприємств, технологічної ефективності виробництва, якості продукції; а також досягнення соціального, економічного та екологічного ефектів. Якісні зміни розвитку підприємств забезпечують можливість тривалий період утримувати конкурентні позиції на основі досягнутого балансу між техніко-технологічним рівнем виробництва і потребами зовнішнього середовища підприємства, що формуються під впливом розвитку науки і техніки. Взятє за основу таке бачення сутності якісних змін і наше уявлення стосовно визначення цього поняття подано на рис. 1.

Рис. 1. Економічна сутність поняття «якісних змін» у промисловості

За логікою об'єктивного розвитку суб'єктів господарювання, як об'єктів матеріального світу, якісні зміни обумовлюються накопиченням низки кількісних перетворень. У пристосуванні до ринкових умов промислові підприємства неминуче змінюють технологічний, соціальний або ринковий вектори господарської діяльності (рис. 1). Виявлення та ідентифікація переходу кількісних тенденцій в якісні зміни господарської діяльності підприємств можуть бути проведені на основі вивчення закономірностей довгострокової динаміки певних економічних показників за статистичними даними.

Предметом дослідження у цьому ракурсі ідентифікації якісних змін у промисловості була обрана технологічна складова, а саме – основні виробничі ресурси переробних підприємств: матеріальні та трудові. Кількісні характеристики їх використання у грошовому вимірі за 2001-2017 рр. отримано з офіційного

сайту статистики України [10], а саме:

– матеріальні витрати переробних підприємств промисловості (МЗ) взяті як проміжне споживання в розрахунках валового внутрішнього продукту;

– витрати на оплату праці найманим робітникам (ЗП) і обсяги реалізованої продукції (ОР) взято з розділу «Діяльність підприємств»;

– середньорічну залишкову вартість основних засобів (ОЗср) розраховано за даними статистичних збірників «Основні засоби України».

Для аналізу динаміки економічних чинників використовувався індексний метод. Розрахунок ланцюгових індексів досліджуваних економічних величин МЗ, ЗП та ОЗср за 2001-2017 рр. показав, що подібними за характером змін використання виробничих ресурсів і відносною стабільністю показників виробничо-госпо-

дарської діяльності підприємств можуть бути два часових ряди: період 2001-2008 рр. і 2015-2017 рр. Близькі чисельні значення відповідних індексів (Імз,

Ізп, Іоз) дозволили розрахувати середнє їх значення як середньгеометричне. У табл. 1 представлені ці розрахунки для розділених часових рядів.

Таблиця 1

Середні значення індексів використання виробничих ресурсів переробними підприємствами промисловості

Часовий ряд	Середнє значення		
	Ізп	Іоз	Імз
2001-2008	1,248	1,126	1,235
	1,122*	1*	1,109*
2015-2017	1,145	1,102	1,227
	1,043*	1*	1,125*

* - значення приведено до порівнюваного виду відносно Іоз

Оскільки технологічна складова якісних змін переробних підприємств безпосередньо пов'язана з технічним рівнем промислових технологій, а отже, і обладнання, індекс основних засобів виявляється значущим критерієм аналітичних висновків. Цим обумовлено приведення інших індексів (Імз та Ізп) до порівнюваного з Іоз виду. Зниження Іоз у періоді 2015-2017 рр. порівняно з 2001-2008 рр. пов'язується нами із зносом основних фондів. При порівнянні приведених середніх індексів досліджуваних економічних показників з Іоз, видно, що у періоді 2015-2017 рр. зростають матеріальні витрати (1,125 проти 1,109), а зріст оплати праці – нижче (1,043 проти 1,122). Тобто при фіксованому значенні Іоз рівень промислових технологій у 2015-2017 рр. можна вважати більш матеріалоемним й менш зарплато-(трудо)ємним. Таке явище має місце, коли завантаження основних засобів (технологічного обладнання) зростає, а витрати на оплату праці зменшуються. Причиною такого становища, у загальному випадку, можуть бути:

- заміщення живої праці машинною при використанні більш продуктивного сучасного обладнання;
- зростання матеріальних витрат при фактично незмінному їх фізичному обсязі внаслідок випереджувального росту цін на відповідні ресурси при одночасному зниженні витрат на оплату праці.

Враховуючи, що $I_{оз2015-2017} < I_{оз2001-2008}$, високий знос основних засобів [10], а також дійсне зростання цін на імпортовані матеріальні ресурси (сировину,

енергоносії тощо), останнє припущення є більш справедливим.

На рис. 2 наведено економічні показники ефективності використання основних засобів переробних підприємств – фондоозброєність (Фозб), яка розрахована відношенням середньорічної залишкової вартості основних засобів до витрат на оплату праці, та ефективності використання трудових ресурсів – продуктивність праці (ПП). Останній показник розрахований відношенням обсягів реалізованої продукції до витрат на оплату праці. Визначені таким чином показники Фозб і ПП мають порівнювані розмірності і враховують чинник часу. Слабко виражений тренд ПП (зростання за весь досліджуваний період на 28 %) говорить про зростання ефективності використання живої праці при практично незмінній фондоозброєності цієї праці. Висновок стосовно змін характеру або рівня промислових технологій і ступеню заміщення живої праці зробити складно, але звертають увагу стійко-низькі значення фондоозброєності праці (2-3 грн./грн.) на всьому досліджуваному часовому періоді.

Простежимо зміни основних економічних показників виробничо-господарської діяльності переробних підприємств у порівнювальному виді. На рис. 3 наведено динаміку обсягів реалізованої продукції (ОР), витрат на оплату праці (ЗП) і середньорічну вартість основних засобів (ОЗср) з приведенням цих показників до одного розрахункового періоду часу 2001 р.

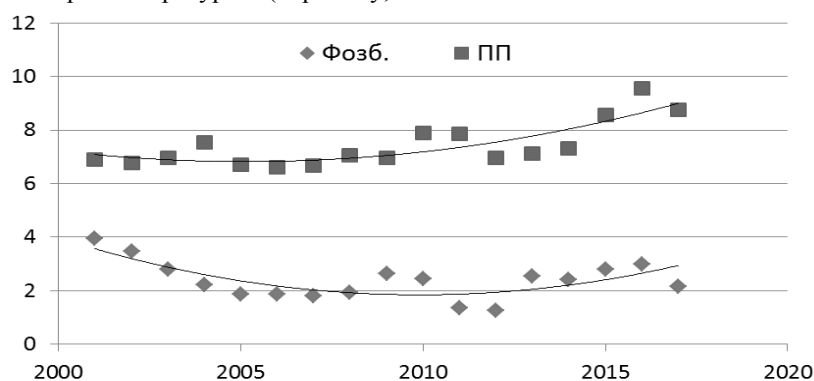

Рис. 2. Показники ефективності використання основних фондів переробних підприємств і трудових ресурсів

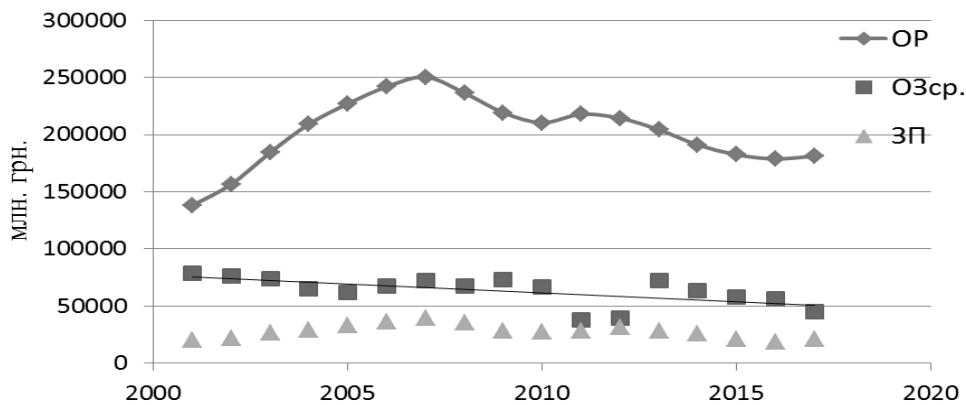

Рис. 3. Приведені економічні показники обсягів реалізованої продукції (ОР), трудових витрат (ЗП) і забезпечення основними засобами (ОЗср) переробних підприємств промисловості

З рис. 3 слідує:

- характер змін обсягів реалізованої продукції має нелінійну динаміку з максимумами у 2007 і 2011 рр.;
- динаміка оплати праці виглядає стаціонарним часовим рядом, а на одиницю реалізованої продукції питомі витрати праці навіть зменшуються;
- середньорічна вартість основних засобів має знижувальний тренд з відповідним зменшенням вартості на 40%.

Водночас (рис. 3) насторожливою тенденцією, на нашу думку, є поступове зниження вартості основних засобів внаслідок зростання їх зносу. В об'єктивних умовах науково-технічного розвитку промислового виробництва та відповідного до цього заміщення живої праці, «недоозброєння» цієї праці на переробних підприємствах йде всупереч сучасній практиці ефективного господарювання. І, скоріш за все, саме у цьому викривається неочевидний факт адаптації промислових підприємств до ринкових умов: трудовими ресурсами компенсується все менш ефективна експлуатація застарілого технологічного обладнання. Тобто за якісні зміни у виробничо-господарській діяльності переробних підприємств промисловості ми вважаємо компенсацію накопиченого зносу основних засобів більш інтенсивною експлуатацією трудових ресурсів при зниженні питомих витрат на оплату праці найманим робітникам.

ВИСНОВКИ

Поняття «якісні зміни» у промисловості визначено нами за технологічною, соціальною і ринковою складовими. За логікою об'єктивного розвитку суб'єктів господарювання, як об'єктів матеріального світу, якісні зміни у господарській діяльності підприємств обумовлюються накопиченням низки кількісних. Предметом дослідження у ракурсі ідентифікації якісних змін була обрана технологічна складова, а саме – основні виробничі ресурси переробних підприємств. У досліджуваному періоді 2001-2017 рр. відносно стабільними виявлено такі часові ряди: 2001-2008 рр. і 2015-2017 рр. Індексним методом аналізу показано, що рівень промислових технологій у 2015-2017 рр. можна вважати більш матеріалоемним і менш зарплато-(трудо)ємним, ніж у 2001-2008 рр. При приведенні статистичних показників у фактичних цінах до порівнювальних значень і одного розрахункового року, обґрунтовано, що обсяг реалізованої продукції з 2001 р. фактично не

зменшувався, витрати на оплату праці – теж, навпроти, вартість основних засобів знизилася на 40 %, що в означених умовах означає не тільки їх знос, а й «недоозброєння» праці на переробних підприємствах.

Таким чином, через перехід кількісних технологічних змін у виробничо-господарській діяльності переробних підприємств в якісні визначено природу адаптації промислових підприємств до ринкових умов. Якісні зміни, відповідно до проведеного дослідження, простежуються у зміні характеру промислових технологій у такий спосіб, коли більш інтенсивна експлуатація трудових ресурсів компенсує накопичення зносу основних засобів.

Список використаних джерел

1. Кіндзерський Ю.В. Державна політика структурно-технологічної модернізації промисловості: дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2015. 531 с.
2. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2017 році: аналітична довідка / Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша та ін. К.: УкрІНТЕІ, 2018. 98 с.
3. Промисловість України - 2016: стан та перспективи розвитку: наук.-аналіт. доп. / О.І. Амоша та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром.-сті. Київ, 2017. 120 с.
4. Булеев І.П., Брюховецкая Н.Е. Соціально-економічні проблеми економіки України на сучасному етапі її розвитку. Вісник економічної науки України. 2018. № 1. С. 11-24.
5. Залознова Ю.С. Економічні та соціальні проблеми розвитку промисловості: монографія. НАН України, Ін-т економіки пром.-сті. Київ, 2017. 288 с.
6. Иванова М.В. Саннікова С.Ф. Скрытые тенденции экономического развития промышленности Украины. Траектория науки. 2016. Т. 2. № 4(9). С. 2.127-2.138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/trna_2016_2_4_15
7. Саннікова С.Ф. Иванова М.В. Наукове підґрунтя та основні тенденції інноваційної активності промислових підприємств України. Економіка. Фінанси. Право. 2017. № 3. С. 50-54.
8. Мариненко Н. Якісний розвиток промислового підприємства: діалектичний аналіз. Схід. 2013. № 3 (123). С. 39-42.
9. Вечеря С.В. Діалектика сутності поняття "розвиток соціально-економічних систем". Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2013. № 1 (56). С. 61-65.
10. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References

1. Kindzerskyi Yu.V. *State policy of structural and technological modernization of industry: diss. ... doctor econ. sciences*. Kyiv, 2015. 531 p. (in Ukrainian).
2. *The state of innovation activities and activities in the field of technology transfer in Ukraine in 2017: analytical statement* / T.V. Pysarenko, T.K. Kvasha et.al.. Kyiv: UkrINTEI, 2018. 98 p. (in Ukrainian).
3. *Industry of Ukraine - 2016: the state and prospects of development* / O.I. Amosha et.al.; National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Economics. Kyiv, 2017. 120 p. (in Ukrainian).
4. Buleev I.P., Bryuhovetskaya N.E. *Social and economic problems of the Ukrainian economy at the present stage of its development*. Bulletin of Economic Science of Ukraine. 2018. № 1. pp. 11-24. (in Russian).
5. Zaloznova Yu.S. *Economical and social problems of industry development: monograph*. National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Industrial Economics. Kyiv, 2017. 288 p. (in Ukrainian).
6. Ivanova M.V., Sannikova S.F. *New look at the problem of low efficiency of industrial enterprises*. Path of Science. 2016. Vol. 2. № 4(9). pp. 2.127-2.138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/trna_2016_2_4_15 (in Russian).
7. Sannikova S.F., Ivanova M.V. *Scientific background and major trends of the innovative activity of Ukraine industrial enterprises*. Economy. Finances. Law. 2017. № 3. pp. 50-54. (in Ukrainian).
8. Marynenko N. *Qualitative development of industrial enterprise: dialectical analysis*. East. 2013. № 3 (123). pp. 39-42. (in Ukrainian).
9. Vecheria S.V. *Dialectics of the essence of the concept of "the development of socio-economic systems"*. Scientific herald of Poltava University of Economics and Trade. 2013. № 1 (56). pp. 61-65. (in Ukrainian).
10. *State Statistics Service of Ukraine*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukrainian).

ОПАНАСЮК
Віталій Віталійович

УДК 339.13.021:004(477)

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У СВІТОВІЙ РИНОК КРИПТОКАПІТАЛУ

к.е.н., доцент, Київський
міжнародний університет

INTEGRATION OF UKRAINE INTO THE WORLD
MARKET OF CRYPTO CAPITAL

OPANASIUK Vitalii Vitaliiovich – PhD in Economics, Associate Professor, Kyiv International University

Стаття присвячена дослідженню можливостей інтеграції України у глобальний ринок криптокапіталу. Визначені перспективи держави стати важливим гравцем на цьому ринку завдяки можливості бути залученими із початку, та розвивати цю галузь синергічно із світовими лідерами, що дасть можливість підвищити інтеграцію та ефективність національного капіталу на класичних ринках капіталу. Виявлені основні переваги для України на ринку інвестування в криптоіндустрію на даному етапі. Висвітлені основні напрямки регулювання діяльності гравців ринку криптокапіталу різних країн світу.

* * *

Статья посвящена исследованию возможностей интеграции Украины в мировой рынок криптокапитала. Определены перспективы государства стать важным игроком на этом рынке благодаря возможности быть привлеченным с начала, и развивать эту отрасль синергически с мировыми лидерами, что позволит повысить интеграцию и эффективность национального капитала на классических рынках капитала. Выявлены основные преимущества для Украины на рынке инвестирования в криптоиндустрию на данном этапе. Освещены основные направления регулирования деятельности игроков рынка криптокапитала разных стран мира.

* * *

The article is devoted to research of the possibilities of integration of Ukraine into the global market of the crypto capital. The prospects of the state to become an important player in this market due to the opportunity to be involved from the beginning, and to develop this industry in a synergy with world leaders, which will enable to increase the integration and efficiency of national capital in the classical capital markets. The main advantages for Ukraine in the investment market in the cryptographic industry are revealed at this stage. The main directions of regulation of activity of players of the market of crypto capital of different countries are highlighted. Ukraine is already a big player in the crypto market. And this victory should be developed. Under the condition of continuous improvement of IT technologies, proper cryptographic protection, legislative regulation, improvement of the infrastructure of functioning of the new type of money, taking into account the dynamics of the growth of rates and general capitalization, cryptography will occupy a more prominent place in the life of Ukrainians. This requires popularization measures, a legal guide for businesses and individuals, stimulating the emergence of a liquid market, creating an IT school to systematize knowledge on the technical component of cryptographic, especially protection methods.

Ключові слова: криптономіка, криптокапітал, криптоіндустрія, майнінг, крипт інвестиції

Ключевые слова: криптономика, криптокапитал, криптоиндустрия, майнинг, криптоинвестиции

Keywords: cryptonomics, crypto capital, crypto industry, mining, crypto investment

ВСТУП

Актуальність теми визначена не тільки та не стільки модерновістю теми криптономіки, скільки реальними перспективами стати державі важливим гравцем на цьому ринку завдяки можливості бути залученими із початку та розвивати цю галузь синергічно із світовими лідерами, що дасть можливість підвищити інтеграцію та ефективність національного капіталу на класичних ринках капіталу.

МЕТА РОБОТИ

Головне завдання цього дослідження полягає у визначенні певних та реальних перспектив інтеграції України у світовий ринок криптокапіталу та взагалі присутність України в криптоіндустрії.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічними та інформаційними джерелами для даного наукового дослідження є наукові праці вітчизняних та світових фахівців, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

При проведенні дослідження використано методи

структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ще у березні 2017 р. голова Ради НБУ Б. Данилишин заявив, що «біткоїн, інші віртуальні валюти/криптовалюти є грошовими сурогатами, які не мають забезпечення реальної вартості і не можуть використовуватися на території України як засіб платежу, оскільки це суперечить нормам українського законодавства» [8].

Однак на початку лютого 2017 р. директор із комунікацій «R-Street Institute» (США), політичний аналітик Бен Карнс написав колонку на «Forbes» про те, що Україна є «тихим» лідером у революції цифрових валют.

Тобто Україна вже зараз є великим гравцем на крипторинку. І цю перемогу слід розвивати. За умови постійного вдосконалення ІТ-технологій, належного криптографічного захисту, законодавчого регулювання, покращення інфраструктури функціонування нового виду грошей, зважаючи на динаміку зростання курсів та загальну капіталізацію, криптовалюти займатимуть усе більш помітне місце в житті українців. Для цього потрібні заходи з популяризації, юридичний гайд для

бізнесу та фізичних осіб, стимулювання появи ліквідного ринку (до прикладу, гривня-біткоїн), створення IT-школи для систематизації знань із технічного складника криптовалют, особливо – методів захисту [2].

У країнах, які використовують можливості і переваги участі у глобальному поділі праці, як правило, спостерігаються набагато вищі темпи економічного і соціального розвитку. Порівняно із класичними, історично сформованими інвестиційними ринками, ринок криптоіндустрії має надвисокі показники ризику та мультиплікації.

Криптоіндустрія, як феномен останніх п'яти років, проходить через етапи дорослішання та відходить від правового нігілізму. Саме так проходила еволюція ринків класичного інвестування: нерухомість, цінні папери, валюти і нематеріальні активи. Особливістю криптоіндустрії можна назвати неймовірну динаміку і швидкість трансформацій. Одні напрямки інвестицій у криптоіндустрію не встигають відпрацювати плановий ROIC як вже потрібно робити трансфер капіталу через закривання ніші. Зростання та падіння курсів та трендів зумовлені не ринковими, а спекулятивними та законодавчими умовами.

Слід зауважити, що криптотехнології – не нова ідея, а вже багато років використовується у фінансах, шифруванні зв'язку та в інших галузях.

А система блокчейну, як відносно нова технологія стрімко набуває розвитку. І це також можливість для України стати лідером у блокчейн технологіях. Хоча, як відомо, вже пройшли перші вибори в світі, а саме у Сієрра Леоне пройшли на блокчейні.

Сьогодні розрізняють існуючі та потенційні технології блокчейну на три категорії: блокчейн 1.0, 2.0,

3.0. Блокчейн 1.0 – це криптовалюта, що застосовується в різних додатках із різними цілями. Блокчейн 2.0 – це контракти, що працюють у різних економічних, ринкових і фінансових додатках, в основі яких лежить блокчейн. Дані додатки працюють з різними типами фінансових інструментів – з акціями, облигаціями, ф'ючерсами, заставними та правовими титулами, розумними активами і розумними контрактами. Блокчейн 3.0 – це додатки, область застосування яких виходить за рамки грошових розрахунків. Вони поширюються на сфери державного управління, охорони здоров'я, науки, освіти, культури і мистецтва [7].

Основною і головною особливістю блокчейна є використання алгоритмів математичного обчислення, а також виключення «людини» і людського фактору при прийнятті рішення системою [1].

Існує думка, що для розвитку України також буде корисна технологія фінансування економіки на основі блокчейну. Згідно з розрахунками Азіатського банку розвитку, глобальний дефіцит фінансування торгівлі наразі складає \$ 1,5 трлн., і до 2025 р. може зрости до \$ 2,4 трлн.

Дослідники стверджують, що нестачу фінансування можна скоротити на \$1 трильон, якщо застосувати блокчейн «більш широко». Зокрема, розподілені мережі можуть ділитися діловими записами між фінустановами блоками доставок і цим забезпечувати прозорість для довіри бізнесу.

За оцінками BRDO, у 2017-2018 рр. компанії українського походження створили 25 криптовалют. Обсяг залучених через ICO коштів складає \$ 99 млн., а ринок майнінгу перевищує \$100 млн. (рис. 1).

Рис. 1. Ринок майнінгу [5]

Незважаючи на відсутність спеціального законодавства, Україна має гарні стартові умови, щоб перетворитися на державу з розвиненою криптоекономікою.

Білл Бархідт з American Express підтверджував зацікавленість хеджфондів і заможних фізичних осіб у крипторинку через його волатильність.

Поява організацій, властивих традиційному фінансовому сектору, вселяє все більше довіри в інституційних інвесторів. Найстарша британська страхова компанія Lloyd's of London розпочала співпрацю з американським Кастодіальним сервісом Kingdom Trust. Понад 100 тис. клієнтів тримають криптоактиви в 30

популярних валютах на загальну суму понад \$ 12 млрд. на сервісі «холодного» зберігання.

Клієнти Goldman Sachs і сам банк явно розраховують на наступ так званої «криптовалютної весни». Ф'ючерсні контракти передбачають купівлю-продаж активу за заздалегідь обумовленою ціною у заздалегідь встановлену дату.

Таким чином, ринок цифрових валют знаходиться в очікуванні нового сильного підйому, драйвом якого повинен стати приплив коштів від інституційних інвесторів. Але питання «чому криптоіндустрія може і повинна зацікавити інвесторів» залишається відкритим.

Незважаючи на постійну критику від JP Morgan і Goldman Sachs, обидві фінансові групи намагаються працювати з криптовалютою, і з кожним місяцем все активніше. Тільки перша робить це таємно, через британську дочірню компанію, яка є маркетмейкером на європейських криптобіржах, а другі відкрито розробляють свої рішення на основі блокчейну та криптовалюти. Вони активно взаємодіють з органами влади, і тому їх позиції синхронні.

З одного боку глобальні гравці хочуть брати участь у зародженні молоді та перспективної індустрії, з іншого боку вони побоюються причетності до нерегульованих фінансових операцій, анонімних операцій [12].

Якщо класичним ринком інвестування у короткому вигляді можна назвати: фінансовий капітал, цінні папери, матеріальні фонди, нематеріальні активи, людський капітал, венчурний капітал, нерухомість, дорогоцінні метали, інші похідні, то у криптоіндустрії за аналогією можна назвати такі основні сегменти для інвестування:

- криптовалюта (моно- або мультипортфелі токенів і коїнів). Близько за аналогією з ринком капіталу і цінних паперів в змішаному вигляді;
- ринок ICO (initial coin offering), близький до ринку IPO (initial public offering);
- майнінг – підтримка сервісом або роботою інфраструктури блокчейну. Близький по суті до інвестування в основні фонди;
- майнінг пули – близький по суті до фондів спільного інвестування;
- криптофонди – близький по суті до інвестування у венчурні або інші високоризикові активи.

Очевидно, що є деяка аналогія з класичним інвестуванням, але є і принципові відмінності:

1. Найбільша цінність криптоіндустрії – децентралізація і, як наслідок, надійність і стабільність інфраструктури. І саме цією цінністю не володіє ніхто конкретно, але володіють усі учасники блокчейну тією чи іншою міноритарною мірою. Хоча є і винятки.

2. Термін інвестування. Те, що в класичному інвестуванні називається «середньо терміновим інвестуванням» з горизонтом 3-5 років, у криптоіндустрії, в силу її молодості, є довгим строком практично за горизонтом планування.

3. Спеціалізація і кооперація. У класичній науковій економічній літературі процес інтеграції починається з господарської інтеграції суб'єктів, після того – галузева, транскордонна кооперація, після того – міждержавна, міжрегіональна і глобальна [6].

Ринок криптоіндустрії проходить прискореними темпами обов'язкові етапи, на які у фондового ринку пішли десятиліття, а у ринку капіталів і нерухомості тисячоліття:

- етап зародження;
- етап хаотичного / спекулятивного розширення;
- етап надризиків і надприбутків;
- етап монополізації;
- етап регулювання, демонополізації, соціалізації;
- етап інтеграції та прогнозування.

Якщо у класичній економіці базовими показниками ROIC є рівень 5-25 %, то для криптоіндустрії цей показник 20-1600 % (рис. 2).

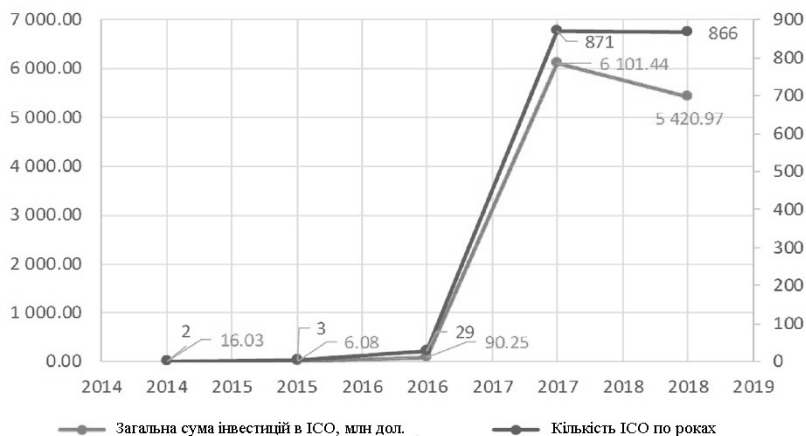

Рис. 2. Успішні ICO [10]

Для порівняння подивимося ROIC у таких напрямках криптоіндустрії як ICO. Причому ми не можемо включити цей показник в класичний ринок інвестування та цінні папери, оскільки більшість країн на даний момент не мають регулювання ICO та їх продукту токенів і коїнів на відміну від давно і добре зарегульованого ринку IPO та їх похідних цінних паперів: акцій, бондів, корпоративних облігацій.

Ще більш неймовірним виглядає порівняння окупності основних фондів класичної економіки та крипто-економіки.

Зрисунок видно, що у глобальному масштабі 6 млрд. дол. США – це мізерний обсяг інвестицій в ICO.

Звичайно, що такі шанси залучають найрізноманіт-

ніший за походженням капітал, у т.ч. невизначеного походження, ймовірного й кримінального.

З доступних джерел видно, що на даний момент основні інвестиції в криптоіндустрії це:

- майнінг;
- створення інформаційної інфраструктури;
- інвестиції у людський капітал.

ICO-індустрія у 2017 р. – початку 2018 р. знаходилася на стадії абсолютного буму. Проте вже із середини 2018 р. по березень 2019 р. капіталізація крипто-активів знизилася втричі з майже 300 млрд. дол. до 100 млрд. дол. Банкрутства проєктів, падіння крипто-бірж та негативні прогнози зумовлюють відтік капіталу з криптоіндустрії. Хоча загальний фон поглибле-

ного державного регулювання, поява нового інструменту, як STO (security token offering) скоріше залучать кошти великих транс національних інвесторів.

Основні проблеми інвестування у криптоіндустрію можна розділити на три групи:

- а) група проблем законодавства і законодавчої відповідальності учасників ринку;
- б) група проблем професійної відповідальності гравців ринку, експертність;
- в) група проблем спекулятивного тренду.

Відомо, що тільки деякі країни зайнялися законодавчими рамками крипто індустрії, питаннями оподаткування та кваліфікацією учасників ринку. Головне – це відповідальність таких категорій як криптобанки, криптобіржі, криптофонди. Оскільки від їх фінансової відповідальності, етичності і дисципліни залежить не просто добробут мільйонів інвесторів, а взагалі довіра до індустрії і її виживання.

На середину 2018 р. найбільш сприятливими, безпечними і врегульованими країнами для проведення ICO і ведення крипто бізнесу, згідно з дослідженням Hacker Noon, увійшли: Сінгапур, Швейцарія, Кайманові острови, США, Великобританія.

Так само у статистику ICO WatchList увійшли: Естонія, Білорусь, Мальта, Японія.

Що стосується експертів і експертності, очевидно, що за кілька років не могло сформуватися ні критеріїв експертності, ні самих експертів. На даний момент є беззаперечні лідери індустрії, скоріше завісники, гуру, провидці і прогнозисти. Найбільш відомі імена людей

у криптосвіті: збірний образ або справжня людина поки не відомо – Сатоши Накамото – проект біткоїни; Віталік Бутерін – проект Ефіріум; Павло Дуров – телеграм; Jihan Wu – майнінг; Брайан Армстронг; Олаф Карлсон; Тайлер і Кемерон Уінклвосс; Чарлі Лі – лайткоїн.

І головна проблема індустрії – слабка інтеграція з виробничими можливостями, з трудовими ресурсами та державними і міждержавними структурами. Ринок криптоіндустрії якби замкнений сам на себе, задовольняє попит самого ринку (за деякими винятками) і служить у благо не системним інвесторам, а спекулянтам і відвертим пройдисвітам.

Як і класична революція, так і крипто революція грає на руку не найрозумнішим і благородним інвесторам, а самим жадібним, спритним і без принципним. Однак можна достовірно констатувати, що йде процес систематизації і самоочищення ринку. Цьому свідчить різке скорочення число скамів як і самих псевдо ICO, так і число безтурботних інвесторів.

Станом на середину 2018 р. основними інвесторами криптоіндустрії є не професіонали ринку, так звані «кити», люди, які намагаються простими, часто вже не продуманими кроками, збільшити свій дохід спекулятивним, пасивним методом. Таких некваліфікованих інвесторів називають «хом'яками». Саме вони найбільше витрачають гроші на шахрайські ICO, на формування неправильних портфелів (рис. 3). І тим самим дестабілізують ринок і знижують довіру до нього.

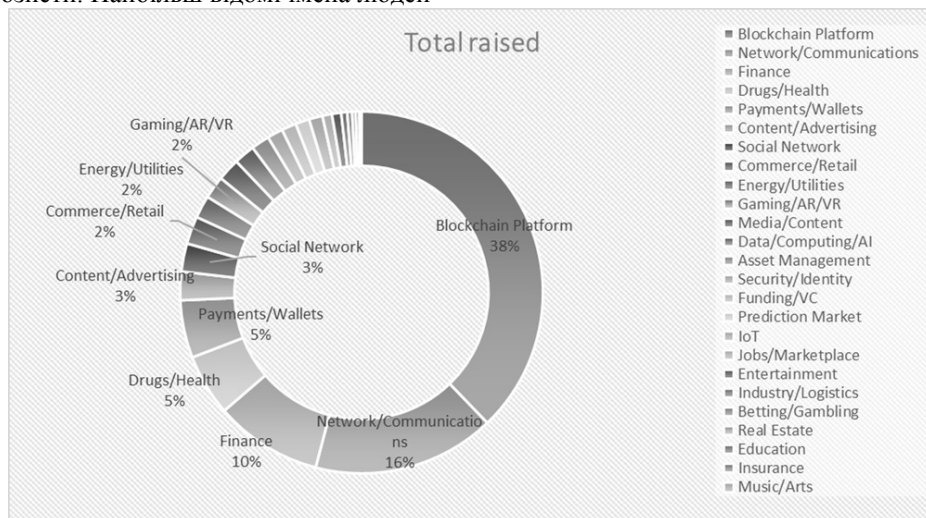

Рис. 3. Розподіл проектів, які вийшли на ICO у 2017-2018 рр. за галузями [11]

Професійні приватні інвестори, як правило, не ризикують усіма своїми активами, використовуючи криптоінструменти як диверсифікацію. Більш уважно вивчають документи проектів. Використовуючи середньострокові і довгострокові стратегії інвестування.

Основним перевагами і перспективами для України на ринку інвестування у криптоіндустрію на даному етапі є:

- можливість багаторазового примноження капіталів. Мовою криптоіндустрії – зробити ікси (інвестування у монети і маркери, криптопортфелі);
- зайняти нішу, яка нехай і не дає великих прибутків, зате дає впізнаваність, ім'я та довіру інвесторів (криптобанки, криптофонди тощо);

– диверсифікувати інші інвестиції з високим рівнем очікувань доходу і ризику (пайові фонди, активи на нестабільних ринках тощо);

– перевести капітали класичного інвестування на інші території без застосування банківської сітки.

На даний час в Україні немає законів, які б регулювали крипторининок. Серед експертів і політиків існують різні думки: від повної відсутності контролю, як це в більшості країн, до заборони, як у Китаї.

Однак найбільш раціональним підходом може бути симбіоз глибокого зарегулювання, як у США, Швейцарії, Японії та гнучких можливостей, як на Мальє та в Естонії, зі встановленням сприятливого податкового клімату, як в Білорусі та інших країнах.

Відтоді ICO проекти гриміли і постійно зростали. Причиною такої широкої популярності первинних пропозицій монет є той факт, що з моменту запуску такої процедури збору коштів спостерігалася відсутність будь-яких регулюючих правил. Уряди різних країн світу ігнорували це явище на ранніх стадіях, коли воно тільки починало набирати силу. Через такий безтурботний підхід сфера ICO стала хилитися у негативну сторону. Були зафіксовані різні правопорушення, такі як шахрайство, відмивання грошей та фінансування тероризму. Інвестори зазнавали краху, а екосистема розвитку та інвестицій поступово почала знецінюватися.

Напрацювання у даній сфері продовжуються. Починаючи з 16.10.2018 р. при Міністерстві фінансів України було створено дві робочі підгрупи з підготовки узагальнюючих податкових консультацій стосовно оподаткування ПДВ операцій постачання програмної продукції та стосовно проблемних питань оподаткування операцій з криптовалютами. Дані узагальнені позиції планувалося представити на розгляд Експертної ради до кінця 2018 р.

Що стосується світового досвіду, то слід звернути увагу на правове регулювання оподаткування криптовалют в наступних країнах:

1. Для країн, що входять в Європейський Союз, 13 листопада 2017 р. стало важливою датою на криптовалютному ринку, оскільки саме в цей день управління ринку цінних паперів випустило більш суворі правила, які докорінно змінили методи роботи ICO. Зокрема, ці правила зобов'язали ICO-проекти вказувати ризики для інвесторів. Крім того, фірми, що організовують ICO, тепер зобов'язані дотримуватися усіх законодавчих вимог і положень. Це, в свою чергу, призвело до зниження кількості випадків шахрайства в ICO з 2018 р. і дотепер.

2. Сполучене Королівство, зі свого боку, не має строгих правил стосовно ICO. Проте в цій країні був створений спеціальний орган з фінансового нагляду, який консультує інвесторів про ризики, пов'язані з ICO. У даному органі заявляють, що інвестори повинні розглядати ICO як експериментальні проекти і сподіватися на краще, будучи, однак, готовими до гіршого. Країна також дозволяє розробникам ICO створювати закони та регулювальні правила на свій розсуд і застосовувати ці правила для своїх проектів. Крім того, у Сполученому Королівстві є контрольоване середовище, яке є частиною тестування регулювання первинних пропозицій монет.

3. У цілях оподаткування, IRS розглядає криптовалюту як майно; базою оподаткування є прибуток, який визначається як різниця між ціною продажу та витратами на придбання; ставка федерального податку залежить від суми прибутку і становить 15 % – 35 %, але додатково можуть сплачуватись місцеві податки (0 – 10 %); при оподаткуванні операцій з криптовалютами використовується поняття «справедливої ринкової вартості» на момент здійснення операції.

У США ICO-проекти повинні дотримуватися строгих правил. Якщо ICO-проект буде займатися продажем токенів, для початку він повинен зареєструватися у Комісії з цінних паперів і бірж. Більш того, він повинен також отримати ліцензію. Кожен ICO-проект

зобов'язаний дотримуватися положень процедур КУС або AML («Знай-свого-клієнта» і «Запобігання відмиванню грошей»). В іншому випадку проти проекту може бути порушено кримінальну справу, а його активи можуть бути конфісковані. Комісія з цінних паперів і бірж висловила свою позицію, заявивши, що альткоїни є цінними паперами, що робить їх такими, що підпадають під подальше регулювання даним органом. Однак США ще офіційно не оприлюднили свою позицію стосовно того, чи є токени ICO і криптовалюта цінними паперами.

4. Управління цінними паперами Канади заявило, що ICO і альткоїни відносяться до цінних паперів і тому повинні регулюватися правилами, що застосовуються в індивідуальному порядку для кожного проекту. Канада також створила випробувальне середовище («пісочницю») для первинних норм регулювання. Ця пісочниця встановлює інструкції для проектів фінтех-індустрії, які не відповідають встановленим раніше правилам. Також вона покликана регулювати всю галузь.

5. Китай, зі свого боку, повністю покінчив з ICO. Нещодавно була введена заборона на роботу ICO-проектів через шахрайські операції, які спостерігалися під час їх функціонування. Країна також заявила, що обмін біткоїнами повинен припинитися, а будь-який ICO-проект, який завершив роботу до заборони, повинен повернути альткоїни, отримані у ході обміну. Крім того, будь-яка компанія або фізична особа, що порушують ці закони, будуть притягнуті до відповідальності.

6. В Індії немає регулюючих правил стосовно ICO. Проте, 17 лютого Резервний банк Індії опублікував повідомлення про ризики, пов'язані з торгівлею криптовалютою, а також заявив, що жодна компанія не отримала від банку офіційної ліцензії на роботу з віртуальними валютами або біткоїнами.

7. В Японії оподатковуються прибутки не лише від продажу криптовалют, а також і від обміну однієї криптовалюти на іншу; ставки податку від 15 % до 55 % (якщо прибутки більше 40 млн. єн). В Японії поки немає жорсткого регулювання. Однак розробляються плани стосовно посилення вимог КУС. Незважаючи на це, японці побоюються, що країна може залишитися без альткоїнів і ICO вже в найближчому майбутньому, особливо з огляду на той факт, що кількість шахрайських ICO-проектів зростає, а нещодавно була зламана біржа coincheck. 27 жовтня 2017 р. країні стало відомо, що первинні пропозиції монет можуть впасти під дію закону про платіжні послуги.

8. Уряд Швейцарії дуже дружельно налаштований відносно криптовалют. Незважаючи на наявність жорстких правил для ICO-проектів, розглядається також можливість введення нових норм, які сприятимуть розвитку чесних ICO і оптимізують ринок. За даними Управління з нагляду за фінансовим ринком, розробляються плани по оцінці всіх первинних пропозицій монет всередині країни. Це дозволить уряду дізнатися, які ICO-проекти є шахрайськими, щоб позбутися від них, а також захистити чесні ICO.

ВИСНОВКИ

У міру розвитку ринку криптовалют та ICO-проектів необхідність регулювання ICO в різних краї-

нах зростає. Однак таке регулювання повинно дотримуватися балансу. Справжнім ICO-проектам повинна надаватися можливість досягти своїх цілей, а шахрайські ICO необхідно викоринювати. Хай там що, здається, криптовалюта міцно увійшла в наше життя, й ICO не зникнуть у найближчому майбутньому. Тому уряди різних країн повинні розробити шляхи їх регулювання [3].

Сингапур: доходи від приросту вартості криптовалют не оподатковуються; прибутки від продажу криптовалют несингапурським покупцям не оподатковуються; доходи від продажу товарів за криптовалюту відображаються за ринковою ціною товарів на дату продажу як і витрати; постачання криптовалюта розглядається як постачання послуг, яке підлягає оподаткуванню ПДВ;

Ізраїль: криптовалюта розглядається як «актив», а доходи від її продажу будуть класифіковані як доходи від капіталу; продаж криптовалют оподатковується податком на приріст капіталу за ставками 25 % для фізичних осіб і 47 % для юридичних; юридичні особи, що здійснюють реалізацію криптовалюти, оподатковують відповідні операції ПДВ у розмірі 17 %, а фізичні особи, крім майнерів, від ПДВ звільнені;

Мальта: ставка податку на прибуток визначена на рівні 35 %, але є можливість повернути сплачений податок; загальна ставка ПДВ становить 18 %; ставка ПДФО коливається від 0 до 35 %; продаж криптовалют за грошові кошти не оподатковується ПДВ; придбання товарів за криптовалюти не оподатковується ПДВ для покупця, однак постачання товарів продавцем оподатковується;

Республіка Білорусь: фізичні особи звільнені від будь-якого оподаткування операцій з криптовалютами, зокрема, їх майнінгу, продажу чи обміну; оподаткування юридичних осіб залежить від статусу резидента / нерезидента Парку високих технологій;

Гібралтар: відсутнє спеціальне законодавство, що регулює статус криптовалюти, але створено спеціальний режим для операторів розподілення криптовалют (DLT); після отримання статусу DLT, компанії не підлягають додатковому податковому навантаженню та сплачують корпоративний податок 10 %;

Швейцарія: криптовалюти визнано рухомим майном у цілях оподаткування, оскільки воно може бути реалізоване на біржі, з отриманням за нього грошових коштів; податок на прибуток (федеральний податок – 7,83 %, кантональний – від 1 % до 26 %); податок на приріст капіталу (федеральний податок – 7,83 %); операції з біткойном та іншими криптовалютами не обкладаються ПДВ [4].

Українські експерти ринку пропонують:

- нульову ставку податків на приріст криптокапіталу до моменту його виведення у фіатні інструменти;
- визнати інвестиції у крипту, майнінг тощо видами економічної діяльності із застосуванням знижених податкових ставок на період формування ринку 10-20 років;
- визнати інвестиції у криптоінструменти за аналогією з класичним інвестуванням;
- дозволити переміщення криптоінвестицій і криптокапіталів без обов'язкового застосування традиційних каналів переміщення капіталів, а тільки за допомогою

блокчейну.

У класичному фінансовому менеджменті переміщення капіталів має 4 ознаки: цільове призначення капіталу, наявність країни донора і країни реципієнта, відображення в балансах власності, довгостроковий характер [9].

Перспективи інвестування у криптоінструменти залежать від величезної кількості чинників. На даний момент немає обґрунтованих довгострокових і навіть середньострокових прогнозів. Але для України є перспективи на молодому ринку зайняти нішу використовуючи диференційну ідею:

- гарантії тією чи іншою мірою для платників податків в Україні, за аналогією зі Швейцарією, США, Німеччиною;
- криптоофшор або територія лояльності, за аналогією з Естонією, Мальтою, Сингапуром;
- територія майнінгу, за аналогією з Ісландією, Росією, Казахстаном.

Сучасний інвестиційний світ рухливий, чуйний і готовий на багаторівневі форми кооперації. Це шанс утвердитися у спеціалізації і кооперації як для приватних інвесторів, так і для країн, в тому числі для України.

Список використаних джерел

1. Буркальцева Д.Д. Bitcoin: теория и практика для Российской Федерации. Перспективы науки: матер. III Междунар. заоч. конкурса научно-исслед. работ (Москва 2016 г.). Москва, 2016. С. 41-49.
2. Гусева І.І. Тенденції розвитку криптовалют на ринку України. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. 2017. № 1. С. 48-50.
3. Как ICO регулируются в разных странах. URL: <https://foundico.com/ru/blog/how-to-regulate-ico-in-different-countries.html>
4. Криптовалюта в Україні та світі: регулювання, правовий статус та оподаткування. URL: http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/kryptovalyuta-v-ukrayini-ta-sviti-regulyuvannya-pravovyy-status-ta-opodatkovannya/
5. Почему экономика не растет: краткое исследование. URL: <https://businessviews.com.ua/ru/economy/id/vot-pochemu-ekonomika-ne-rastet-kratkoe-issledovanie-prichin-bednosti-ukrainy-kotoroe-kak-sleduet-tebja-vstrjahne-t-1821/>
6. Румянцев А.П. Міжнародна економіка: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. 296 с.
7. Сайт Издательства деловой и профессиональной литературы. URL: <https://olbuss.ru/upload/books/blockchain.pdf>
8. Скромное обаяние биткоина: украинские реалии использования криптовалют. URL: <http://forbes.net.ua/opinions/1428255-skromnoe-obayanie-bitkoinaukrainskie-realii-ispolzovaniya-kriptovalyut> (дата звернення: 22.04.2019).
9. Тарасевич В.М. Економічна теорія. Міжнародна економіка: підручник. - Київ: Знання, 2002. 143с.
10. Криптоинвесторы: кто они URL: <https://golos.io/ru--apvot50-50/@dickinsonjunior/kripto-investory-kto-oni>
11. ICO Watch list. URL: <https://icowatchlist.com/>
12. Murphy H. Threats and opportunities when in cryptocurrencies. Businessjournal. 2017. № 29. P. 22.

References

1. Burkaltseva D.D. Bitcoin: Theory and Practice for the Russian Federation. Prospects of science: materials of the III International Extramural Competition for Research (Moscow, 2016). Moscow, 2016. pp. 41-49 (in Russian).
2. Husieva I.I. Trends in crippling commodities on the Ukrainian market Science Bulletin of the International Humanitarian University. 2017. № 1. pp. 48-50 (in Ukrainian).

3. How ICO are regulated in different countries. URL: <https://foundico.com/ru/blog/how-to-regulate-ico-in-different-countries.html> (in Russian).

4. Cryptocurrency in Ukraine and in the world: regulation, legal status and taxation. URL: http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/kriptovalyuta-v-ukrayini-ta-sviti-regulyuvannya-pravovyy-status-ta-opodatkuvannya/ (in Ukrainian).

5. Why the economy is not growing: a brief study. URL: <https://businessviews.com.ua/ru/economy/id/vot-pochemu-ekonomika-ne-rastet-kratkoe-issledovanie-prichin-bednosti-ukrainy-kotoroe-kak-sleduet-tebja-vstrjahne-t-1821/> (in Russian).

6. Rumiantsev A.P. *International Economics: tutorial*. Kyiv: Knowledge, 2007. 296 p (in Ukrainian).

7. Website of Business and Professional Publishing. URL: <https://olbuss.ru/upload/books/blockchain.pdf> (in Russian).

8. Bitcoin's modest charm: Ukrainian realities of using cryptocurrency. URL: <http://forbes.net.ua/opinions/1428255-skromnoe-obayanie-bitkoinaukrainskie-realii-ispolzovaniya-kriptovalyut> (in Russian).

9. Tarasevych V.M. *Economic theory. International Economics: textbook*. Kyiv: Knowledge, 2002. 143 p (in Ukrainian).

10. Cryptoinvestors: who are they. URL: <https://golos.io/ru-apvot50-50/@dickinsonjunior/kripto-investory-kto-oni> (in Russian).

11. ICO Watch list. URL: <https://icowatchlist.com/>

12. Murphy H. Threats and opportunities when in cryptocurrencies. *Businessjournal*. 2017. № 29. P. 22.

ЮР'ЄВ

Володимир Іванович

к.і.н., старший викладач,
Вінницький національний
аграрний університет

УДК 338.48:368.99(477)

**ОСОБЛИВОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ВИБОРУ СТРАХОВИХ ТУРИСТИЧНИХ
ПРОГРАМ В УКРАЇНІ****FEATURES OF IMPROVING THE CHOICE
OF INSURANCE TRAVEL PROGRAMS IN
UKRAINE****ВОЛОШИНА**

Оксана Володимирівна

к.ф.н., доцент, Вінницький
національний аграрний
університет*YURIEV Volodymyr Ivanovych – PhD in History, Senior Lecturer, Vinnytsia National Agrarian University**VOLOSHYNA Oksana Volodymyrivna – Phd in Philology, Associate Professor, Vinnytsia National Agrarian University*

Проаналізовано стан страхового ринку і вартості страхування туризму в Україні. Для туристів, що виїжджають за межі країни, обґрунтовано необхідність придбання страхового полісу з максимально можливим страховим покриттям. Переважна більшість українських туристів користуються тільки обов'язковою програмою страхування, яка пропонує їм туристичне агентство. При виїзді за кордон, страхова компанія може забезпечити туристу ще й страхування фінансових ризиків, пов'язаних з втратою багажу, непередбачуваним відказом від поїздки або достроковим поверненням до постійного місця проживання.

* * *

The state of the insurance market and the cost of tourism insurance in Ukraine are analyzed. For tourists traveling outside the country, the necessity of acquiring an insurance policy with the maximum possible insurance coverage is substantiated. The vast majority of Ukrainian tourists use only a mandatory insurance program offered by a travel agency. When traveling abroad, the insurance company may also provide tourists with insurance for financial risks associated with luggage loss, unforeseen refusal to travel or pre-return to permanent residence. The global financial crisis has affected almost all aspects of human life. Usually, the problems of survival in difficult conditions touched the tourism business, and closely related to the tourism insurance market in Ukraine. One of the positive points, favorable both for tour operators and Ukrainian tourists traveling abroad, is the stabilization of existing low tariffs for insurance services in tourism. In this regard, it is quite relevant to ask the right choice of insurance services package when purchasing a tourist voucher for traveling abroad. Unfortunately, neither travel companies that make trips, nor insurance companies do not endeavor to provide the tourist with full and qualitative information on the possibility of an insurance policy.

In 2018, the growth rates of premiums and insurance companies fell, while payments increased significantly. The average level of payments in the regions of Ukraine was 41 %. In addition, the number of insurance companies in our country is several times higher than the average number of insurers adopted in the developed countries in the insurance industry. Today in Ukraine insurance services are provided by 469 companies. When traveling abroad, the insurance company may also provide tourists with insurance for financial risks associated with luggage loss, unforeseen refusal to travel or pre-return to permanent residence. In addition, there are a lot of special insurance programs. However, the offer of such services in Ukrainian insurance companies is almost absent. For tourists who have to rest outside Ukraine, there are many insurance programs and opportunities to provide insurance protection for their lives, health, property.

Ключові слова: страховий ринок, страхування туризму, страхування програми, платежі, премії, тарифи**Keywords:** insurance market, tourism insurance, insurance programs, payments, premiums, tariffs**ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ**

Світова фінансова криза зачіпила майже всі сторони людської життєдіяльності. Звичайно, проблеми виживання у непростих умовах торкнулися туристичного бізнесу, і тісно пов'язаного з туризмом страхового ринку в Україні. Одним з позитивних моментів, благоприємних як для туристичних операторів, так і українських туристів, які виїжджають за кордон, є стабілізація існуючих низьких тарифів на страхові послуги у туризмі. У зв'язку з цим цілком актуальною надається проблема правильного вибору пакету страхових послуг у разі купівлі туристичної путівки для виїзду за кордон. На жаль, ні туристичні підприємства, які реалізують путівки, ні страхові компанії не докладають зусиль для забезпечення туриста повною і якісною інформацією стосовно можливостей страхового полісу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У 2018 р. темпи приросту премій і страхових ком-

паній впали, в той час як виплати значно зросли. Середній рівень виплат по регіонах України склав 41 %. Окрім того, кількість страхових компаній у нашій країні в декілька разів перевищує середні показники кількості страховальників, прийняті у розвинутих у страховому відношенні державах. Сьогодні в Україні страхові послуги надають 469 компаній (табл. 1) [1].

За оцінками експертів, вітчизняний ринок страхових послуг повинен зміщуватися з області кількості в область якості, – для цього достатньо 35-50 підприємств, котрі, залишаючись високоліквідними, могли б надавати широкий спектр послуг, повністю виконуючи свої обов'язки перед клієнтами [1]. У 2017 р. Державна комісія з регулювання ринку фінансових послуг прогнозує скорочення кількості страхових компаній на 30 % [1]. Таким чином, страховальники вимушені боротися за виживання не тільки у зв'язку із загальною кризовою ситуацією в економіці, але й в умовах перенасичення пропозицій на ринку страхування.

Таблиця 1

Основні показники розвитку страхового ринку в Україні

Роки	Кількість підприємств, од.	Чисті страхові премії	Чисті страхові виплати	Рівень виплат	Частина страхування у ВВП
		Млн. грн.			
2012	337	3757,3	523,1	13,9	2,7
2013	347	7338,7	847,5	11,5	5,6
2014	385	12844,8	1387,8	10,8	8,1
2015	398	8072,5	1459,1	18,1	5,4
2016	411	9239,0	2445,5	26,5	4,7
2017	446	12353,8	3884,0	31,4	2,5
2018	469	15981,8	6546,1	41,0	2,7

МЕТОЮ СТАТТІ є обґрунтування необхідності придбання під час виїзду за кордон страхового полісу з максимально можливим покриттям страхових ризиків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Різно скорочується і страхування туризму, оскільки у кризові часи кількість бажаючих відпочити за кордоном скорочується у півтора-два рази. В умовах фінансової кризи саме страхування туристів, що виїжджають за кордон, постраждає більш за все. Деякі експерти передбачають зниження платежів у цьому сегменті на 30-40 %. У зв'язку з інфляцією значно виросли ціни на путівки на такі популярні напрямки серед туристів, як Туреччина та Єгипет, і відповідно зменшився попит на них. Перестали користуватися популярністю травневі тури та автобусні тури в Європу. Виникає питання, чи зміняться ціни на страховий поліс, в яку сторону, і чи може його дешевина відбутися за рахунок прихованого зменшення страхового покриття. Турист, купуючи страховий поліс разом з путівкою, повинен уважно вивчити суть і обрати для себе найбільш сприятливі страхові умови.

Згідно із Законом «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» [4] обов'язковим є медичне страхування туристів та страхування від нещасних випадків. Причому це страхування повинно забезпечуватися суб'єктами туристичної діяльності на основі договору зі страховою компанією. Ситуація на страховому ринку туризму складається таким чином, що людина, купуючи путівку для поїздки за кордон, може не тільки обрати кращу для себе страхову компанію, але й пакет страхових послуг з максимально зручним покриттям страхових ризиків. Водночас туроператор і його клієнт можуть диктувати умови страхування, виходячи зі своїх інтересів.

Для туристів, що виїжджають за кордон, існує чотири основних програми (А, В, С, D), наповнення яких на прикладі асистентської компанії Coris показано на рис. 1. Для туристів, які мають відпочивати за межами України, крім представлених на рис. 1, існує безліч страхових програм та можливостей забезпечити страховий захист свого життя, здоров'я, майна.

Рис. 1. Програми страхування при поїздки за кордон на прикладі асистентської компанії Coris [розроблено автором]

Переважає більшість українських туристів користуються тільки обов'язковою програмою страхування, яка пропонує їм туристичне агентство. Зазвичай це

програма В, умови показані на рис. 1. У цьому разі сума страхового платежу надзвичайно мала порівняно з вартістю путівки й турист навіть не замислюється про

технології її розрахунку та деталі виконання цієї програми у страховому випадку. У періодичних виданнях з туризму постійно з'являються статті, в яких осуджуються плюси та мінуси дешевих страхових полісів.

Базові страхові тарифи за програмою А, встановлені у різних страхових компаніях, розрізняються незначно. Середні базові значення страхових тарифів наведені у табл. 2.

Для порівняння приведемо тарифи на умовах програм В, С, D (табл. 3.). Залежно від місця дії договору страхування базові страхові премії, представлені у табл. 3, множаться на відповідний коефіцієнт k.

Страхові тарифи для країн Шенгенської угоди не відрізняються від тарифів, наведені у табл. 2, 3.

Розміри надбавок залежать від місця дії договору страхування (табл. 4.)

Добровільні і усвідомлені зміни програми, страхування у бік збільшення страхового покриття суттєво покращають непросте положення українського туриста у разі настання страхового випадку за межами України. За таких обставин, що тарифи страхування туризму в Україні досить низькі, зміни програми страхування призведуть до несуттєвого збільшення загальної вартості путівки.

Проведемо простий розрахунок різниці у страхо-

вому платежі за один день за програмами В і С:

$$1,8 (B) - 1,48 (C) = 0,32 \text{ цента.}$$

Якщо тривалість поїздки становить 5 днів, то різниця у затратах на страхування буде:

$$0,32 * 5 = 1,6 \text{ дол. США,}$$

або (за курсом 1 дол. США = 28,40 грн) приблизно 45 грн.

У разі купівлі путівки, наприклад, у Туреччину за 1000 дол. США її подорожчання в зв'язку з вибором нової програми страхування складає всього 0,20 %.

Проведемо схожий розрахунок збільшення витрат туриста, пов'язаних з вибором програми страхування D. Різниця між обов'язковим варіантом В і варіантом D складає:

$$3,2 - 1,48 = 1,72 \text{ дол. США на день.}$$

Таким чином, у разі поїздки на 5 днів турист оплатить різницю у страховці розміром: $1,72 * 5 = 8,6$ дол. США, що складає приблизно 240 грн. На прикладі тієї ж путівки у Туреччину підраховуємо, що подорожчання путівки за рахунок зміни страхової програми складає 0,86 %. У табл. 5 показані результати розрахунків подорожчання путівки з тривалістю перебування за кордоном протягом 13 днів залежно від вибору більш дорожчого і надійного тарифу страхування.

Таблиця 2

Середні базові страхові премії по договорах страхування за один день дії страхового захисту, дол. США

[сформовано автором]

Термін дії страхового захисту, днів	Страхова сума, дол. США			
	5000	10000	15000	30000
1-5	0,25	0,262	0,41	0,52
6-7	0,24	0,26	0,31	0,48
8-13	0,23	0,245	0,3	0,46
14-16	0,21	0,23	0,29	0,43
17-30	0,20	0,22	0,26	0,41

Таблиця 3

Базові страхові премії по договору страхування по програмам В, С, D за один день, дол. США

[сформовано автором]

Термін дії страхового захисту	Страхова сума 30000 дол. США		
	Програма страхування		
	В	С	D
1-5	1,48	1,8	3,2
6-7	1,13	1,7	3,0
8-13	1,05	1,6	2,6
14-16	0,99	1,5	2,4
17-30	0,92	1,4	2,20

Таблиця 4

Розмір надбавки до базової страхової премії в залежності від місця дії страховки

Місце дії договору	Розмір надбавки, % від страхової премії	Коефіцієнт коректування страхової премії, k
Європа, Єгипет, Алжир, Марокко, Туніс, Туреччина, Ізраїль	0	1
Африка, виключення Єгипет, Алжир, Марокко, і Туніс	60	1,6
Країни Азії	50	1,5
Країни Північної та Південної Америки, Куба	100	2

Таблиця 5

Подорожчання путівки в залежності від вибору програми страхування

Країна	Страхова сума 30 000 дол. США						
	Програма страхування						
	A	Подорожчання путівки (A і B)	B	Подорожчання путівки (B і C)	C	Подорожчання путівки (C і D)	D
Європа, Єгипет, Алжир, Марокко, Туреччина, Туніс, Ізраїль	5,98	7,67	13,65	7,15	20,8	13	33,8
Країни Шенгенської угоди	5,98	7,67	13,65	7,15	20,8	13	33,8
Країни Азії	8,97	11,505	20,475	10,725	31,2	19,5	50,7
Африка, виключення Єгипет, Алжир, Марокко, Туніс	9,568	12,272	21,84	11,44	33,28	20,08	54,05
Країни Північної та Південної Америки, виключення Куба, Австралія	11,96	15,34	27,30	14,3	41,6	26	67,60
Австрія	13	Програми не виконуються					
Австрія, горнолижні курорти	26						

Таким чином, у разі використання найдорожчої з наведених у таблиці програми D подорожчання путівки для туриста, який відправляється в Туреччину на 13 днів складає 20,15 дол. США. Або за ціни путівки у 1000 дол. США, приблизно 3 % її вартості. За цих обставин турист, опинившись в складній ситуації за межами України, отримує суттєву підтримку у вигляді надання не тільки медичної, але й юридичної, адміністративної допомоги.

Потрібно нагадати, що при виїзді за кордон, страхова компанія може забезпечити туристу ще й страхування фінансових ризиків, пов'язаних з втратою багажу, непередбачуваною відмовою від поїздки або достроковим поверненням до постійного місця проживання. Окрім того, існує маса спеціальних програм страхування. Однак пропозиція таких послуг в українських страхових компаніях майже відсутні.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного в роботі аналізу ситуації на ринку страхування туризму і виконаних розрахунків можна зробити наступні висновки і сформулювати деякі рекомендації:

1. Обґрунтована доцільність вибору туристом, виїжджаючим за межі України, максимально повного пакету страхових послуг.

2. Показано, що низькі тарифи страхування послуги за всіма програмами страхування забезпечують незначне подорожчання загальної вартості путівки

3. Туристам, які надають перевагу активному відпочинку, для впевненого забезпечення своєї безпеки

пропонується вибирати не базове страхування, а вимагати від свого туроператора оформлення страхового полісу, який передбачає максимально можливе у конкретній ситуації страхове покриття.

Список використаних джерел

1. Правова основа діяльності органів державної влади: зб. нормат. актів / упоряд. М.М. Харченко. Київ: ФІНН, 2010
2. Петрик О.І. Шлях до цінової стабільності: світовий досвід і перспективи для України: монографія; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. К., 2008. 369 с.
3. Про внесення змін до Закону України "Про туризм": Закон України від 18.11.2003 р. № 1282-IV-К. 2004.
4. Про внесення змін до Закону України "Про страхування": Закон України від 01.10.2001 р. № 2745-III. Офіційний вісник України. 2017. № 44. Ст. 1951

References

1. The legal basis for the activities of public authorities: collection of normative acts / compiler M.M. Kharchenko. Kyiv: FINN, 2010 (in Ukrainian)
2. Petryk O.I. The path to price stability: world experience and prospects for Ukraine: monograph; Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv, 2008. 369 p. (in Ukrainian)
3. About Amendments to the Law of Ukraine "On Tourism": Law of Ukraine dated November 18, 2003 № 1282-IV-K. 2004 (in Ukrainian)
4. About Amendments to the Law of Ukraine "On Insurance": Law of Ukraine dated October 1, 2001 № 2745-III. Official Bulletin of Ukraine. 2017. № 44. Art. 1951 (in Ukrainian)